

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

การศึกษาโครงสร้างในงานจิตรกรรมและการตกแต่ง
ที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรมภายใน
(กรณีศึกษาวัดในจังหวัดขอนแก่น)

The Study of Color Scheme of Mural Painting and Decoration
in Interior Architecture
(Case study Temples in Khonkaen)

รองศาสตราจารย์นำอ้อย สายหู

RCH

ND

2835

• 29 ก.ย.

พ.ศ. 2553

เลขหมู่.....

เลขทะเบียน.....108260

วัน,เดือน,ปี.....18 ส.ย. 2553

b. 10156905
i.....

ได้รับเงินสนับสนุนงานวิจัยจากเงินรายได้ประจำปีงบประมาณ 2552

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิจัยเรื่อง การศึกษาโครงสร้างในงานจิตรกรรมและการตกแต่งที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรมภายใน (กรณีศึกษาวัดในจังหวัดขอนแก่น) เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนวิชาสถาปัตยกรรมภายในไทยศึกษา ระดับปริญญาโทของภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน รหัสวิชา 02037209 ซึ่งเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการและแนวคิดทางสังคมและวัฒนธรรมไทย อันเป็นที่มาและตัวกำหนดแนวความคิดในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมภายใน และศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจ และมีสำนึกและตระหนักในคุณค่าสามารถปรับและนำอดีตมารับใช้ปัจจุบัน

ขอขอบคุณเพื่อนอาจารย์ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ที่ช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลโดยภาพถ่าย และแนะนำวิธีการใช้เทคนิคคอมพิวเตอร์ที่ทำให้การทำวิจัยในครั้งนี้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น จนทำให้งานเสร็จสำเร็จลุล่วงได้อย่างดี

รองศาสตราจารย์น้ำอ้อย สายหู
ผู้วิจัย
กันยายน 2552

ชื่อโครงการ การศึกษาโครงสีในงานจิตรกรรมและการตกแต่งที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรมภายใน
(กรณีศึกษา วัดในจังหวัดขอนแก่น)

The Study of Color Scheme of Mural Painting and Decoration in Interior Architecture
(Case study Temples in Khonkaen)

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก งบประมาณเงินรายได้คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ประจำปี 2552 จำนวนเงิน 60,000 บาท ระยะเวลาทำการวิจัย 1 ปี ตั้งแต่ ตุลาคม 2551 – กันยายน 2552

หน่วยงาน สถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง โทรศัพท์ 02-7392142 โทรสาร 02-7392142

บทคัดย่อ

การทำวิจัยเรื่องการศึกษาโครงสีในงานจิตรกรรมและการตกแต่งที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรมภายใน (กรณีศึกษา วัดในจังหวัดขอนแก่น) เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจและนักศึกษา สามารถนำข้อมูลนี้ไปประยุกต์ใช้ต่อไป งานวิจัยนี้มีตัวอย่างของการตกแต่งภายในวัดที่จังหวัดขอนแก่นที่เป็นวัดสำคัญ และยังคงมีภาพจิตรกรรมที่มีคุณค่า ผู้ทำวิจัยจึงเน้นเรื่องโครงสี และเปรียบเทียบลักษณะการตกแต่งของวัด 3 วัด ผลของการศึกษาแสดงให้เห็นว่า

- รูปแบบของสีมีขนาดเล็ก อาจเนื่องมาจากงบประมาณในการสร้าง รวมถึงวิถีชีวิตของคนอีสานที่ไม่ต้องการอะไรใหญ่โตหรือฟุ่มเฟือย มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง และการสร้างสีใช้วิธีอาศัยความร่วมมือร่วมแรงของชาวบ้าน ใช้ช่างพื้นถิ่น ใครมีวัสดุอะไรก็ช่วยกันหาหรือบริจาค และใช้ช่างพื้นถิ่น
- ภาพรูปแต้มอีสานเป็นงานที่มีลักษณะพื้นถิ่นที่มีคุณค่าซึ่งสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวอีสานได้อย่างสมบูรณ์ ลักษณะความเป็นอยู่และวิถีชีวิตเห็นได้จากงานประเพณีต่างๆ, การแต่งกาย, การละเล่น ซึ่งช่างแต้มได้สอดแทรกไว้ในภาพในช่วงเวลาที่เขียนนั้น และปัจจุบันเป็นหลักฐานการบันทึกประวัติศาสตร์ที่เชื่อถือได้มีคุณค่ามาก

สำหรับโครงสีที่ศึกษาได้ ผู้วิจัยพยายามให้ได้โครงสีใกล้เคียงที่สุดโดยเทียบสีกับสถานที่จริง โดยใช้แผ่นเทียบสี Pantone สำหรับการพิมพ์ใช้หมวด YMCK และนำมาผสมตัวสีในเครื่องคอมพิวเตอร์ ถ้าสีที่พิมพ์ออกมาเพี้ยนไปบ้างจากระบบการพิมพ์ ผู้ที่ต้องการเห็นสีที่ใกล้เคียงของจริงสามารถผสมเองได้ตามรหัสสีที่ให้ไว้ในงานวิจัย หวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นแนวทางให้ผู้ที่ต้องการตกแต่งภายในลักษณะที่มีความเป็นอีสาน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Abstract

This research on the color scheme of Mural Paintings and Decorations in Interior Architecture (Case Study : Temples in Khonkaen) is to provide data for students and interested persons for future practical application. This research shows the decorations and the color schemes in some important temples in the Khonkaen which have significant mural paintings.

The results of the research show that

- The temple(Sim) in E-Sarn are small. It's up to the cost of the building and the way of E-Sarn people that have sufficient life style. When they built Sim they help each other to find the materials and used the skill of the people in their villages.
- In E-Sarn mural painting is great value of folk art. It reflects a perfect characteristic of life from this part of the land. The characteristic of northeast folk's life cycle can be seen in traditional events, costumes, games and implements in time of the painter. Now these are trustworthy historical evidences.

In this research, the researcher uses Pantone Color chart to match the colors at the site and uses YMCK mode to mix colors in computer. Interested persons can reproduce the colors by using the code given in this research to obtain the closest actual colors study of this study. It is hoped that this research can serve those who wish to do interior decorations in the E -Sarn traditional style.

สารบัญ

คำนำ

สารบัญ

สารบัญภาพและตาราง

หน้า

บทที่ 1 บทนำ

- ความสำคัญของการทำวิจัย 1
- วัตถุประสงค์ในงานวิจัย 1
- ขอบเขตของงานวิจัย 1
- ระเบียบและวิธีการทำวิจัย 2
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 2

บทที่ 2 เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

- สถาปัตยกรรมศาสตร์ 3
- หลักฐานทางเอกสารตำนานอุรังคธาตุ 5
- พระพุทธศาสนาในอีสาน 6
- สถาปัตยกรรมอีสาน 7
- ภาพจิตรกรรมอีสาน 10

บทที่ 3 การศึกษาโครงการและข้อมูลทั่วไปของวัดที่ทำการศึกษา

- วัดสระบัวแก้ว จ.ขอนแก่น 14
- วัดสนวนวาริพัฒนาราม จ.ขอนแก่น 19
- วัดมิ่งมิฬมวิทยาคาร จ.ขอนแก่น 24

บทที่ 4 การศึกษาการใช้เรื่องราวในงานจิตรกรรมของวัดที่ทำวิจัย

- พุทธประวัติ 30
- บุญพะเหวด (เวสสันดรชาดก) 32
- นิทานพื้นบ้าน สิ้นไซ 35
- ประเพณีกองฮอด 37
- ความเป็นอยู่ของชาวอีสาน 38

บทที่ 5 การวิเคราะห์การใช้โครงสีของงานจิตรกรรมภายในและภายนอกสิม 43

บทที่ 6 สรุป การใช้โครงสีของงานจิตรกรรมภายในและภายนอกสิม 68

บรรณานุกรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญภาพและตาราง

- ภาพที่ 2.1 แผนที่แสดงพื้นที่และลำน้ำในอีสาน
- ภาพที่ 2.2 แผนที่ภาคอีสาน แสดงพื้นที่แอ่งสกลนครและแอ่งโคราช
- ภาพที่ 2.3 ใบเสมาหินจำหลักลวดลายพบที่ อำเภอ ว่างสะพุง จังหวัดเลย
- ภาพที่ 2.4 สิมน้ำวัดเทพนัสดา อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
- ภาพที่ 2.5 ภาพตัดแสดงชิ้นส่วนอาคาร ของสิมโงงในภาคอีสาน
- ภาพที่ 2.6 สิมโงง - วัดวิสุทธิกวัน บ. ชะโนด อ. ห้วยน้ำใหญ่ จ. มุกดาหาร
- ภาพที่ 2.7 สิมไม้ - วัดกุดชุมใน บ. กุดชุมใน อ. กุดชุม จ. ยโสธร
- ภาพที่ 2.8 สิมทึบ - วัดไพธาราม บ. ดงบัง ต. นาโดน จ. มหาสารคาม
- ภาพที่ 2.9 ภาพคัดลอกภาพเขียนสีที่ผาหมอนน้อย
- ภาพที่ 2.10 ภาพสรุปแต่้มจากวัดมัชฌิมวิทยาการ จังหวัดขอนแก่น
- ภาพที่ 3.1 ทางเข้าสู่สิม ประดับด้วยประติมากรรมสิงห์หมอบทั้งซ้ายและขวาวัดสระบัวแก้ว
- ภาพที่ 3.2 อาคารใหม่สร้างครอบสิมเดิมวัดสระบัวแก้ว
- ภาพที่ 3.3 รูปแบบภายนอกสิมวัดสระบัวแก้ว
- ภาพที่ 3.4 การตกแต่งผนังภายในวัดสระบัวแก้ว
- ภาพที่ 3.5 ประตู ด้านหน้ามีประตูทางเข้า กรอบบานเป็นไม้แกะสลัก วัดสระบัวแก้ว
- ภาพที่ 3.6 หน้าต่างสี่เหลี่ยม กรอบบานทำด้วยไม้ วัดสระบัวแก้ว
- ภาพที่ 3.7 ซุปแต่้มด้านในเป็นเรื่องพุทธประวัติ วัดสระบัวแก้ว
- ภาพที่ 3.8 ซุปแต่้มด้านนอกลักษณะการเขียนภาพแต่้มผนัง วัดสระบัวแก้ว
- ภาพที่ 3.9 ผนังด้านบนสุด เขียนเป็นภาพครุฑกางปีก วัดสระบัวแก้ว
- ภาพที่ 3.10 ตัวอาคารภายนอกวัดสนวนวารีพัฒนาราม
- ภาพที่ 3.11 รูปด้านหน้า ประตูโค้งทางเข้า บันไดมีรูปปั้นนาค
- ภาพที่ 3.12 การตกแต่งผนังภายในวัดสนวนวารีพัฒนารามเขียนเรื่องพระเวสสันดรชาดก
- ภาพที่ 3.13 ประตูทางเข้าเป็นประตูโค้ง ด้านข้างมีซุ้มหน้าต่างโค้ง 2 บาน
- ภาพที่ 3.14 ตรงบันไดมีรูปปูนปั้นนาคอยู่ 2 ตัว วัดสนวนวารีพัฒนาราม
- ภาพที่ 3.15 ภาพจิตรกรรมภายใน วัดสนวนวารีพัฒนาราม
- ภาพที่ 3.16 ภายใน เขียนภาพจิตรกรรมเรื่องพระเวสสันดรชาดก สีนไซ รานูอมจันทร์ นาค
- ภาพที่ 3.17 ภายในวัดสนวนวารีพัฒนาราม มีภาพสรุปแต่้ม
- ภาพที่ 3.18 การตกแต่งผนังภายนอกวัดสนวนวารีพัฒนาราม
- ภาพที่ 3.19 ภาพจิตรกรรมภายนอก เขียนเรื่อง สีนไซ(สังข์ศิลป์ไชย)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ภาพที่ 3.20 บริเวณเสาภายนอกติดผนัง เขียนลายเครือเถา บริเวณหน้าต่างซุ้มโค้ง 2 ชั้น
- ภาพที่ 3.21 ภาพสถาปัตยกรรมภายนอก เขียนเรื่อง สิ้นไช ตอนนรกภูมิ วัดสุนทรนารีพัฒนาราม
- ภาพที่ 3.22 หน้าบันไม้แกะสลักของอาคารใหม่ครอบอาคารเดิมไว้
- ภาพที่ 3.23 ตัวอาคารใหม่ เป็นอาคารโถง หลังคามุงกระเบื้องดินเผา
- ภาพที่ 3.24 ด้านหลังตัวอาคารใหม่ เป็นอาคารโถง ครอบลิมเดิมไว้
- ภาพที่ 3.25 การตกแต่งภายในผนังด้านหลังพระประธานเขียนภาพต้นโพธิ์พื้นปูพรมแดง
- ภาพที่ 3.26 ผนังภายในด้านเหนือ ใต้และตะวันออก เป็นผนังทาสีขาวไม่มีการตกแต่ง
- ภาพที่ 3.27 รายละเอียดภาพเขียนหลังพระประธาน มีภาพพระชนาบททั้งสองด้านของต้นโพธิ์
- ภาพที่ 3.27 ภายนอกเขียนภาพเรื่องรวมหาชาติพระเวสสันดร
- ภาพที่ 3.28 ภายนอกเขียนภาพเรื่องรวมหาชาติพระเวสสันดร
- ภาพที่ 3.29 ภาพแทรกประเพณีการเล่นชาวอีสาน เช่นหัวล้านชนกัน
- ภาพที่ 3.30 ตอนพระเวสสันดรและพระนางมัทรีออกเดินทาง พร้อมกัณหาชาติ
- ภาพที่ 3.31 ภาพชีวิตชาวบ้านหาบกระบุงใส่ของเห็นวิถีชีวิตชาวบ้าน และการแต่งกาย
- ภาพที่ 3.32 กัณฑ์ที่ 9 มัทรี ตอนเทพบุตร 3 องค์จำแลงกายเป็นราชสีห์ เสือโคร่งและเสือเหลือง
- ภาพที่ 4.1 ภาพสถาปัตยกรรมภายในวัดสระบัวแก้ว ภาพพุทธประวัติ
- ภาพที่ 4.2 ภาพสถาปัตยกรรมภายในวัดสระบัวแก้วพระพุทธรูปเจ้าบริณีพาน
- ภาพที่ 4.3 กัณฑ์ที่ 4 วนประเวศน์ตอนพระเวสสันดรและพระนางมัทรีทรงอุ้มพระกัณหาชาติเดินเท้าไปถึงแคว้นเจตตะ
- ภาพที่ 4.4 กัณฑ์ที่ 11 มหาราช เทวดาจะจำแลงกายเป็นพระเวสสันดร และพระนางมัทรีมาดูแลสองกุมาร ซึ่งถูกผูกไว้ใต้ต้นไม้ใหญ่
- ภาพที่ 4.5 กัณฑ์ที่ 9 มัทรี เทพบุตร 3 องค์จำแลงกายเป็นราชสีห์ เสือโคร่ง และเสือเหลืองขวางทางพระนางมัทรีไว้ไม่ให้กลับถึงอาศรมแต่วัน
- ภาพที่ 4.6 สถาปัตยกรรมนอกวัดสระบัวแก้ว เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องสังข์-สิ้นไช ตอนท้าวสุคราฐเป็นพระราชาครอง เมือง อยู่กับนางนันทาทเหวี
- ภาพที่ 4.7 สถาปัตยกรรมนอกวัดสระบัวแก้ว โหรทำนายว่าลูกของน้องคนสุดท้ายที่เป็นหอยสังข์จะเป็นกาลกนิ ท้าวสุคราฐจึงโปรดฯ ให้เนรเทศสามแม่ลูกจากนครบัญญัติ
- ภาพที่ 4.8 สถาปัตยกรรมนอกวัดสระบัวแก้ว เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่อง สังข์-สิ้นไช
- ภาพที่ 4.9 ภาพสถาปัตยกรรมนอกวัดสระบัวแก้ว เขียนภาพประเพณีพื้นบ้านในภาพมีรวงพญานาคที่มีเขียนปักอยู่รอบๆ เรียก "ฮางลิน(รางวัลิน)"
- ภาพที่ 4.10 ภาพสถาปัตยกรรมภายในวัดสระบัวแก้ว เขียนภาพพิธี"กองฮอด" ซึ่งเป็นพิธีสงฆ์นำพระภิกษุที่ชาวบ้านจัดขึ้นเพื่อยกย่องพระที่ปฏิบัติดีและมีความสามารถ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ภาพที่ 4.11 วัดสระบัวแก้ว ในภาพเห็น การแต่งกายสวยงามของชาวอีสาน
- ภาพที่ 4.12 วัดสระบัวแก้ว ในภาพเห็นการแต่งกายของชาวอีสานแบบชาวบ้านใน ชีวิตประจำวัน การทำมาหากิน จับปลาเป็นอาหาร
- ภาพที่ 4.13 ซุปแต้มภายในวัดสระบัวแก้ว ในภาพเห็นการใช้กระบุงตักน้ำ และแต่งกายของ ชาวอีสานแบบชาวบ้าน
- ภาพที่ 4.14 ซุปแต้มภายในวัดมัทฉิม วิหาราราม ลักษณะเรือนแบบศาลาแบบไทย
- ภาพที่ 4.15 ซุปแต้มภายในวัดสระบัวแก้ว ลักษณะเรือนของชาวอีสานแบบชาวบ้าน
- ภาพที่ 4.16 ซุปแต้มภายนอกวัดสระบัวแก้วลักษณะปราสาทของพระราชา ใน เรื่อง สังข์- สิ้น ไซ เป็นอาคารยกฐานสูง มียอดปราสาทแหลมแบบไทย
- ภาพที่ 5.1 ภาพซุปแต้มแต่ละส่วน
- ภาพที่ 5.2 การแยกสีโทนสีน้ำเงิน
- ภาพที่ 5.3 การแยกสีโทนสีครีม
- ภาพที่ 5.4 การแยกสีโทนสีเหลือง
- ภาพที่ 5.5 การแยกสีโทนสีเขียว
- ภาพที่ 5.6 โทนสีเปรียบเทียบกันของซุปแต้มวัดสระบัวแก้ว

ตารางภาพ

- ตารางที่ 5.1 ผลการแยกโครงสร้างวัดสระบัวแก้ว
- ตารางที่ 5.2 ผลการแยกโครงสร้างซุปแต้มวัดสวนวาริพัฒนาราม
- ตารางที่ 5.3 ผลการแยกโครงสร้างซุปแต้มวัดมัทฉิมวิหาราราม

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญที่มาของการทำวิจัย

เนื่องจากภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ได้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับตกแต่งแบบไทยในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท เพื่อให้นักศึกษาได้ตระหนักและมีสำนึกในคุณค่ารวมถึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบที่แสดงถึงเอกลักษณ์ไทย เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

ปัจจุบันภาควิชายังมีงานวิจัยเกี่ยวกับวิชาไทยไม่มากนัก ซึ่งผู้วิจัยได้ทำงานวิจัยในเรื่องลักษณะนี้ แต่เป็นกรณีศึกษาของวัดในจังหวัดเชียงใหม่ และวัดภาคกลางเสร็จสมบูรณ์ไป 2 ฉบับ และงานวิจัยในกรณีศึกษา วัดใน จ.ขอนแก่น เป็นวิจัยต่อเนื่องที่จะแสดงให้เห็นโครงสร้างในงานตกแต่งและงานจิตรกรรมของวัดในท้องถิ่นอีสาน คาดว่างานวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอีสาน งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาให้เห็นโครงสร้างและปริมาณการใช้สีมากน้อยในงานตกแต่งสีของวัดใน จ.ขอนแก่น และจะเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับนักศึกษาและผู้สนใจนำไปประยุกต์ใช้กับการออกแบบภายใน หรืออื่นๆ ที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบงานจิตรกรรมและการใช้โครงสร้างของการตกแต่งภายใน
สีของวัดท้องถิ่นอีสาน
2. เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับนักศึกษาหรือนักออกแบบ นำไปประยุกต์ใช้ในงานออกแบบที่สะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอีสาน

ขอบเขตของการวิจัย

- วัดสระบัวแก้ว จ.ขอนแก่น
- วัดสนวนวารีพัฒนาราม จ.ขอนแก่น
- วัดมัชฌิมวิทยาคาร จ.ขอนแก่น

ระเบียบวิธีวิจัย และขั้นตอนการดำเนินการ

1. สํารวจและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและหนังสือ สัมภาษณ์ผู้รู้ เพื่อสืบหาประวัติเรื่องราวจิตรกรรมฝาผนังในวัดสระบัวแก้ว, วัดวัดสนวนวารีย์พัฒนาราม , วัดมัสฌิมวิทยาคาร จ.ขอนแก่น
2. ถ่ายภาพ , ภาพสี
3. วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของการใช้สีงานจิตรกรรมและการตกแต่งภายใน
 - การตกแต่งผนังด้วยงานจิตรกรรม
 - การใช้โครงสร้างของภาพจิตรกรรมและการตกแต่ง
4. เรียบเรียงและจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นรายงานฉบับสมบูรณ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. งานวิจัยนี้เป็นแนวทางและข้อมูลให้นักศึกษา และนักออกแบบเข้าใจวิธีการใช้โครงสร้างในงานจิตรกรรมเพื่อตกแต่งภายในสี และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อไป
2. เพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาหรือผู้ที่สนใจ ตระหนักถึงคุณค่าของงานจิตรกรรมฝาผนังท้องถิ่นอีสาน
3. ผลงานวิจัยจะเป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนศิลปะ และการออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน
4. เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

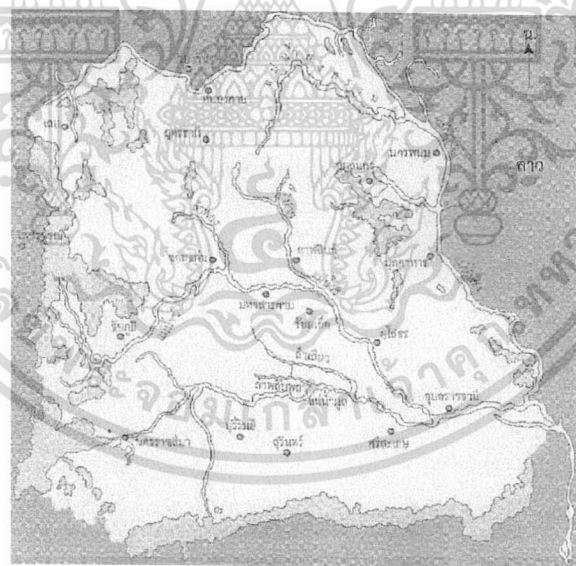
ลักษณะทางภูมิศาสตร์

อีสานเป็นบริเวณพื้นที่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ยโสธร ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ชัยภูมิ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ มุกดาหาร สกลนคร นครพนม อุดรธานี หนองคาย และเลย จากสภาพทางภูมิศาสตร์ ภาคอีสานเปรียบเสมือนบริเวณที่อยู่ในกรอบรูปสี่เหลี่ยม

ทางทิศตะวันตก เหนือจรดได้มีเทือกเขาเพชรบูรณ์และดงพญาเย็นเป็นขอบแบ่งกันออกจากภาคเหนือและภาคกลาง

ทางทิศใต้ มีเทือกเขาพนมดงรักทอดเป็นแนวยาวจากตะวันตกไปตะวันออก กันที่ราบต่ำทางด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา และที่ราบต่ำเขมร

ทางเหนือและตะวันออก มีแม่น้ำโขงเป็นขอบไหลจากทางเหนือกับประเทศลาว และเขมร

ภาพที่ 2.1 แผนที่แสดงพื้นที่และลำน้ำในอีสาน

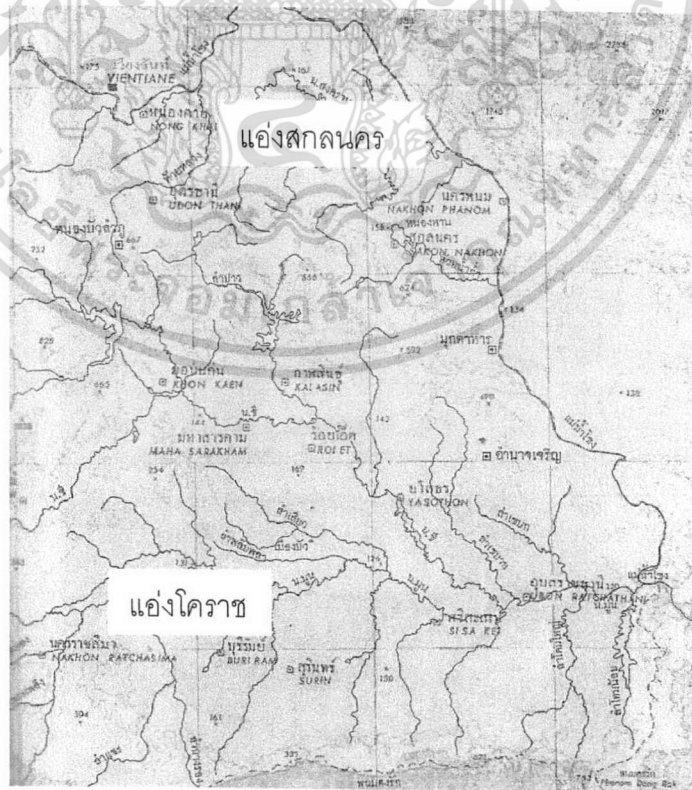
ภูมิประเทศภายในมีลักษณะคล้ายแอ่งกระทะใหญ่ 2 แอ่ง คือ

แอ่งสกลนคร อยู่ตอนเหนือในเขตจังหวัดเลย อุดรธานี หนองคาย สกลนคร และนครพนม โดยมีลำน้ำโขงเป็นของด้านทิศเหนือ ส่วนทิศใต้และตะวันตกมีเทือกเขาภูพานตัดผ่านแบ่งกันแอ่งสกลนครออกจากแอ่งโคราช ในแอ่งสกลนครนั้นมีชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และยุคต้นประวัติศาสตร์ กระจายกันอยู่บริเวณที่ราบลุ่มของลำน้ำ เช่น บริเวณลุ่มน้ำสงคราม เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตอนบน ส่วนบริเวณที่น้ำท่วมถึง ซึ่งไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ผู้ที่อยู่ในบริเวณนี้คงเป็นพวก เคลื่อนย้ายถิ่นฐานตามฤดูกาล หรือไม่เป็นชุมชนเล็กๆ ที่มักพบในสมัยหลังๆ ลงมาประมาณ 200 - 400 ปี เพราะปรากฏพบไหเคลือบที่ใช้บรรจุอัฐิคนตายฝังไว้ตามบริเวณใกล้แหล่งชุมชน

แอ่งโคราช อยู่ตอนใต้เป็นแอ่งใหญ่กว่าแอ่งสกลนคร มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ คือ มีบริเวณที่สูงเป็นขอบอยู่โดยรอบ แล้วค่อยลาดลงสู่ที่ลุ่มต่ำ น้ำท่วมถึงในบริเวณตอนกลาง ซึ่งทอดเป็นแนวยาวจากตะวันตกเฉียงใต้ ตามลำน้ำแม่ น้ำมูลไปทางตะวันออกเฉียงเหนือไปจนออกแม่น้ำโขงในเขตจังหวัดอุบลราชธานี

ลำน้ำสำคัญที่อำนวยความสะดวกให้แก่แอ่งโคราช คือ แม่น้ำมูล และแม่น้ำชี ซึ่งไหลมาจากเทือกเขาและที่สูงทางตะวันตก ลำน้ำทั้ง 2 นี้ ทำให้เกิดบริเวณที่ราบลุ่มที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกและตั้งหลักแหล่งชุมชนโบราณกระจายอยู่เกือบทั่วบริเวณชุมชนโบราณในแอ่งโคราชนี้ มีพัฒนาการซึ่งแลเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงรูปร่างของชุมชน คือ มีทั้งชุมชนที่ตั้งอยู่บนเนินดิน ชุมชนที่มีคูน้ำล้อมรอบชั้นเดียวบ้าง สองถึงสามชั้นบ้าง ชุมชนที่มีคูน้ำและคันดินล้อมรอบแบบไม่สม่ำเสมอ และแบบสม่ำเสมอ รวมถึงมีการสร้างอ่างเก็บน้ำ คันกั้นน้ำ และถนนเชื่อมชุมชนขนาดใหญ่กับขนาดเล็ก ซึ่งต่างจาก แอ่งสกลนคร ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนเนินดินที่ไม่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบทั้งสองแอ่งนี้ เป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่ มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16 ลงมา

ภาพที่ 2.2 แผนที่ภาคอีสาน แสดงพื้นที่แอ่งสกลนครและแอ่งโคราช

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หลักฐานทางเอกสาร ตำนานอุรังคธาตุ

ตำนานอุรังคธาตุเป็นประวัติพระธาตุพนม และเป็นเอกสารเก่าแก่ที่มีคุณค่าในการศึกษา เรื่องราวในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของบ้านเมืองในภาคอีสาน เป็นอย่างมาก ถึงแม้จะเป็นตำนานหรือนิยายปรัมปราแต่แฝงข้อมูลที่มีเค้าเงื่อนของข้อเท็จจริงอยู่ไม่ใช่น้อยเมื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักฐานทางโบราณคดีและด้านโบราณวัตถุสถานแล้วทำให้เห็นสมมติฐานอย่างกว้างๆ ของประวัติการโยกย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชน การแพร่ขยายของพุทธศาสนา การสร้างพระธาตุพนม และการเกี่ยวข้องตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในทางสังคมวัฒนธรรมของบ้านเมืองโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเฉพาะแถบแม่น้ำโขงเป็นอย่างดี

จากการเรียบเรียงสาระสำคัญในตำนานอุรังคธาตุ ในหนังสือของอาจารย์ศรีศัทร วัลลิโกดม เรื่องแอ่งอารยธรรมอีสาน สรุปลงความได้ดังนี้(ศรีศัทร วัลลิโกดม.2546 : 9-31)

สาระสำคัญในตำนานอุรังคธาตุ วิเคราะห์เป็นเรื่องสำคัญได้ดังนี้

- เรื่องแรก คือ พุทธทำนาย ในตำนานนี้พระพุทธรองค์เสด็จมาโปรดดินแดนในลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงที่เขตจังหวัดอุดรธานี หนองคาย สกลนคร และนครพนม ทรงประทับรอยพระพุทธรบาทไว้ในท้องที่ต่างๆ และทรงกำหนดภูิกำพร้าว ในเขตอำเภอธาตุพนมเป็นสถานที่บรรจุอุรังคธาตุ (อุรังคธาตุ หมายถึง พระบรมธาตุส่วนหน้าอกของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระมหากัสสปนำมาประดิษฐานไว้ ณ ดอยกัปปนคีรี หรือ ภูิกำพร้าว หรือ พระธาตุพนม) และทำนายการเกิดนครเวียงจันทน์ในบริเวณหนองคันแทเสื้อน้ำ
- เรื่องต่อมา คือ นิยายปรัมปราเกี่ยวกับการเกิดของภูมิประเทศ ได้แก่ แม่น้ำ ที่ราบ และภูเขา ซึ่งมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ ตำนานอุรังคธาตุ กล่าวถึงการเกิดของแม่น้ำสำคัญๆ ตามลำน้ำโขงว่าเป็นการกระทำของพวกนาค ซึ่งแต่เดิมอาศัยอยู่ในหนองแส เขตยูนาน ทางใต้ของจีน นาคเหล่านี้เกิดทะเลาะวิวาทกันจนเป็นเหตุให้ต้องย้ายถิ่นฐานลงมาตามลำน้ำโขงทางใต้ ชุบควักพื้นดินทำให้เกิดแม่น้ำสายต่างๆ เช่น แม่น้ำอู แม่น้ำจิม แม่น้ำชี และแม่น้ำมูล เป็นต้น

เรื่องราวเกี่ยวกับนาคนี้เป็นเรื่องที่นิยมกันมากในบรรดาบ้านเมืองสองฝั่งแม่น้ำโขง มีลัทธิขานาค เชื่อว่านาคเป็นผู้บันดาลให้เกิดแม่น้ำลำคลองเกิดความสมบูรณ์พูนสุขแก่บ้านเมือง และอาจบันดาลให้เกิดภัยพิบัติ น้ำท่วม เกิดความล่มจมแก่บ้านเมือง ในตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงการที่พระพุทธเจ้าทรงทรมานพวกนาค จนเลื่อมใสในพุทธศาสนากลายเป็นผู้อุปถัมภ์พุทธศาสนา ยิ่งไปกว่านั้นนาคยังเป็นสถาบันที่ศักดิ์สิทธิ์ ในการปกครองและความยุติธรรม กษัตริย์องค์ไหนเจ้าเมืองคนไหนประพฤติผิดในการปกครองหรือประชาชนมีจิตใจไร้ศีลธรรมจะได้รับการลงโทษจากเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

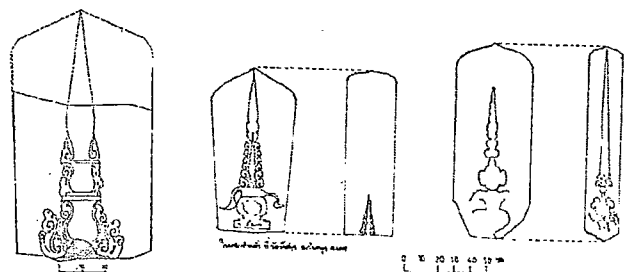
นาคทำให้บ้านเมืองพิบัติล่มจม แต่ผู้ใดเจ้าเมืองโดยีศรัทธาในพระพุทธศาสนา นาคจะทำตัวเป็นผู้คุ้มกันและช่วยเหลือ

เนื่องจากตำนานอุรังคธาตุมีการเรียงลำดับเหตุการณ์สถานที่สืบสน ทำให้มีผู้นำไปเรียบเรียงใหม่ให้อ่านง่ายหรือมีการตัดตอนเรื่องราวของสถานที่ แยกเขียนเป็นตำนานของท้องถิ่นอื่นๆ เช่น ตำนานพระธาตุเชิงชุม ตำนานพระบาท ตำนานพระธาตุนารายณ์เจงเวง เป็นต้น เรื่องราวจากตำนานต่างๆ ทำให้เห็นว่าสภาพชุมชนโบราณที่เคยอาศัยอยู่บนสองฝั่งของแม่น้ำโขง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย คือ ตั้งแต่ จังหวัดอุดรธานี มาจนจรดเขตจังหวัดอุบลราชธานี เป็นเฝ้าพินธุ์ของชุมชนที่เคลื่อนย้ายจากหนองแส ในมณฑลยูนนานทางใต้ของประเทศจีน มาตามลำน้ำโขง และเข้าไปตั้งถิ่นฐานชุมชนอยู่ตามที่ราบลุ่มของสองฝั่งน้ำและบริเวณใกล้เคียง (ศรีศัทร วลลโถม. แอ่งอารยธรรมอีสาน. 2546 : 9-31)

พระพุทธศาสนาในอีสาน

กลุ่มชนเหล่านี้ในชั้นแรกมีลัทธิทางศาสนาเป็นแบบถือผี มีการบูชาขนาด การเคลื่อนย้ายลงมาตั้งหลักแหล่งในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีโอกาสพบปะติดต่อกับกลุ่มชนที่เคยอยู่ในดินแดนนี้มาก่อน เช่น กลุ่มชนที่มีความเจริญรู้จักการหล่อสัมฤทธิ์ขึ้นใช้ และกลุ่มชนที่อยู่ใกล้ทะเลมีการติดต่อรับวัฒนธรรมกับต่างประเทศ เช่น แคว้นจูลณีในเขตตั้งเกี่ยทางตะวันออกเฉียงเหนือ และแคว้นอินทปัตนคร ซึ่งอยู่ทางใต้ใกล้ปากแม่น้ำโขง

ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาแพร่ขยายจากลุ่มแม่น้ำชี ผ่านหนองหานหลวงเข้ามา ประชาชนส่วนมากจึงหันมานับถือพุทธศาสนา แต่ยังคงรักษาลัทธิเดิม คือ การบูชาพญานาค นาคจึงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ควบคู่ไปกับพุทธศาสนา ได้มีการสร้างเสมาหิน ซึ่งแต่เดิมเป็นหินตั้งในลัทธินับถือผีขึ้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์ในทางพุทธศาสนา ยังแสดงเขตที่เป็นศาสนสถานมีกระจายไปทั่วภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่กลุ่มชนที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงบริเวณจังหวัดนครพนมเดิม คือ แคว้นศรีโคตรมูร ติดต่อกสัมพันธ์มีการคมนาคมกับแคว้นอื่นๆ ใกล้ทะเล เช่น แคว้นจูลณี แคว้นอินทปัตนคร จึงมีโอกาสรับอารยธรรมของต่างประเทศ โดยเฉพาะลักษณะและแบบอย่างในทางศิลปกรรมของศาสนาพราหมณ์จากอินเดีย

ภาพที่ 2.3 ไบเสมาหินจำหลักลวดลายพบที่ อำเภอ

วังสะพุง จังหวัดเลย

สถาปัตยกรรมสิมอีสาน

คำว่า สิม เป็นคำที่เป็นรูปของเสียงที่กร่อนมาจาก คำว่า “สีมา” ซึ่งหมายความถึง ขอบเขต หรืออาณาเขตที่กำหนดขึ้น เพื่อใช้ในกิจกรรมของสงฆ์ในทางพุทธศาสนา สิม มีความหมายเดียวกับ “โบสถ์” หรือ “อุโบสถ” ของภาคกลาง

สิม มี 3 ชนิด คือ

1. สิมที่ทำในบ้าน เรียก คามสีมา
2. สิมที่ทำในป่า เรียก อัมพันตรสีมา
3. สิมที่ทำในน้ำ เรียก อุทกเขปสีมา

ในการสร้างสิมมีการผูกสิม ซึ่งการผูกสิมจำเป็นต้องมีการฝัง “ลูกนิมิต” เป็นเครื่องหมายนิยมใช้เป็นศิลา มีตั้งแต่ 3-8 ลูก ควรฝังห่างจากตัวสิมประมาณ 1 วา หลักหมายที่ทำให้เห็นชัดเจนบนลูกนิมิต เรียก “ใบเสมา” นิยมใช้แผ่นหินรูปปลายแหลมคล้ายปีกกา และสลักลวดลายสวยงาม

การทำพิธีผูกลูกนิมิตนั้น ให้เอาลูกนิมิตไปแขวนถ่วงไว้ในหลุม เพื่อให้สงฆ์ทำพิธี “ทักษิณิ” ซึ่งพระสงฆ์ที่มานั้นอย่างน้อยไม่ควรต่ำกว่า 50 รูป เมื่อได้เวลาญาติโยมจะมาเวียนชมนูนที่หน้าสิมทิศตะวันออกด้านใต้ และมีการสวดทักษิณิ อ่านคำประกาศเขตวิสุงคามสีมา และทำพิธีผูกสิม ซึ่งถ้ามีการผูกแล้วเรียก พัทธสีมา ถ้าสงฆ์ยังไม่ทำพิธีผูกสิมเรียก อพัทธสีมา

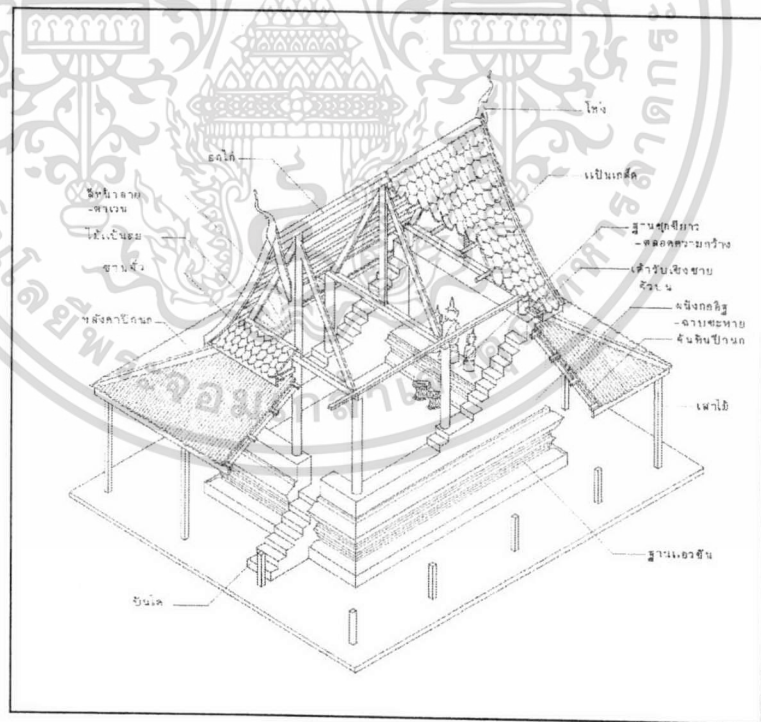
สิม เป็นศาสนาคารที่นิยมสร้างในเขตพุทธาวาส ประกอบด้วย วิหาร, หอแจก, หอไตร, หอกลาง-ระฆัง-โปง และองค์พระธาตุเจดีย์ สิมส่วนใหญ่แยกตัวห่างจากอาคารอื่นภายในเขตพุทธาวาส และสังฆาวาส เนื่องจากวัดในอีสานมิได้กว้างขวางนัก บางแห่งจึงสร้างสิม, หอแจก, หอกลอง-ระฆัง-โปง อยู่รวมกัน ส่วนกฎิพระสงฆ์จะแยกแบ่งเขตสังฆาวาสชัดเจน หากวัดที่มีพระธาตุเป็นประธานวัด มักจะสร้างสิมไว้ด้านหลังและหันสิมไปทางทิศตะวันออก หากวัดนั้นมีวิหารอยู่ก่อนสิมก็จะแยกไปอีกต่างหาก

สิม ในภาคอีสาน ปรากฏเห็นเป็นส่วนใหญ่อยู่เพียง 2 ชนิด คือ “สิมบก” หรือ คามสีมา และ “สิมน้ำ” หรือ อุทกเขปสีมา

สิมน้ำ ในอีสานมีน้อยมาก สิมน้ำจะทำบนเรือ หรือ บนแพ ผูกกับหลักในน้ำหรือทอดสมอก้ได้ ให้ห่างจากตลิ่งกว่าชั้ววิดน้ำสาม (ประมาณ 3 วา) ปัจจุบันสิมน้ำในอีสานได้สูญหายจนเกือบหาดูไม่ได้ ที่พอหลงเหลือมีรูปแบบที่ด้อยทางศิลปะ เมื่อเทียบกับสิมบก สิมน้ำนั้นสร้างมุงหวังเพียงประโยชน์ให้สอยเพื่อทำอุโบสถกรรมเท่านั้น ดูเรียบง่ายสมถะ ซึ่งแตกต่างจากโบสถ์ในเมืองมาก (ดูภาพที่ 2.4)

ภาพที่ 2.4 สิมน้ำวัดเทพนาค อำเภอรามพรรณม จังหวัดนครพนม
ภาพจาก - ไพโรจน์ สโมสร. 2532: 28

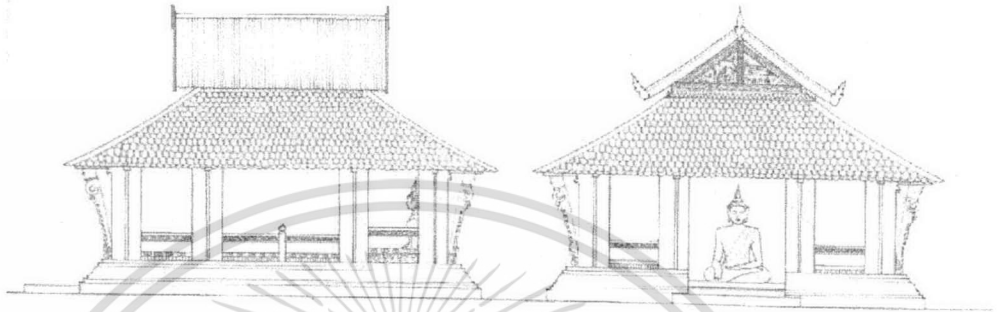

ภาพที่ 2.5 ภาพตัดแสดงที่ส่วนอาคาร ของสิมโงนในภาคอีสาน
ภาพจาก - วิโรฒ ศรีสุโร. สิมอีสาน.2536

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิมบก เป็นอาคารที่สร้างขึ้นในชุมชนที่ตั้งมั่นถาวร แบ่งออกเป็น ๓ แบบคือ สิม
ไม้ สิมโถง และสิมก่อผนัง

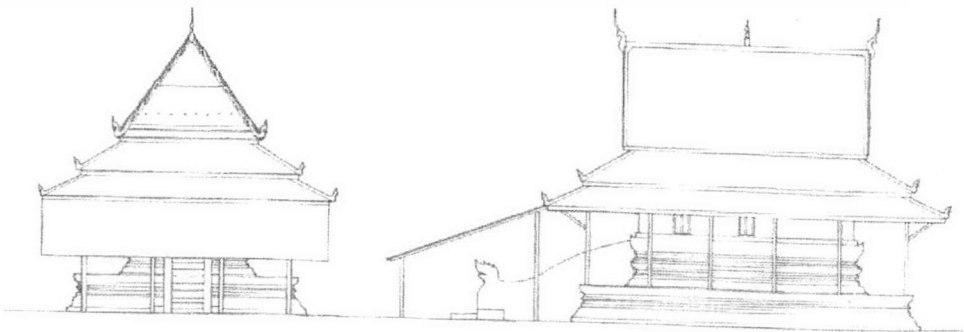
ตัวอย่างสิมอีสานลักษณะต่างๆ

ภาพที่ 2.6 สิมโถง - วัดวชิรวิกรม บ. ชะโนด อ. ห้วยน้ำใหญ่ จ. มุกดาหาร

ภาพที่ 2.7 สิมไม้ - วัดกุดชุมไชน บ. กุดชุมไชน อ. กุดชุม จ. ยโสธร

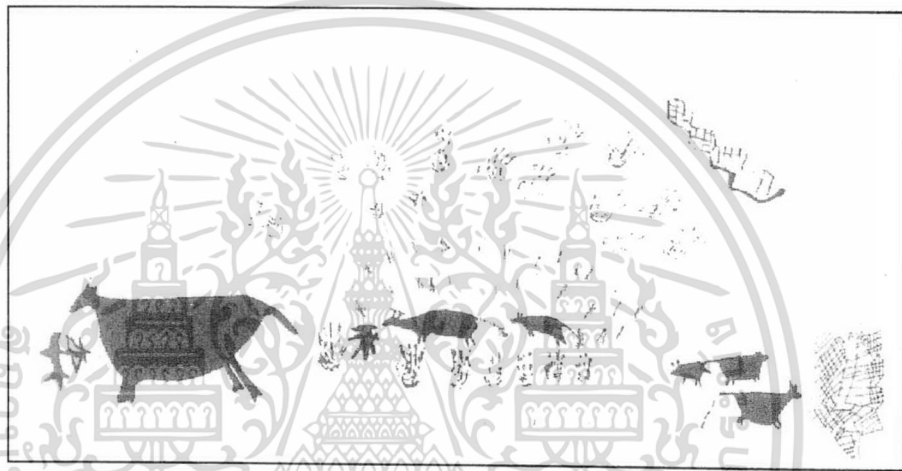

ภาพที่ 2.8 สิมที่บ - วัดโพธาราม บ. ดงบัง ต. นาโดน จ. มหาสารคาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้ภาพจาก **วารสารศิลปวัฒนธรรม** ปีที่ ๒๕๓๖ ไม่ไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพจิตรกรรมอีสาน

จิตรกรรมหรือภาพวาดที่คนอีสานเรียกว่า “ฮูปแต้ม” ในภาคอีสานพบในหลายจังหวัด มีทั้งรูปวาดก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีภาพฮูปแต้มบนผนังถ้าเป็นการสร้างเพื่อพิธีกรรมหรือจากแรงจูงใจของคน สร้างเรื่องราวของภาพเป็นการเล่าเรื่องราวการเกษตรกรรม พิธีกรรม รูปที่เขียนมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น ที่ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานีรูปที่พบเป็นรูปฝ่ามือ รูปทรงเรขาคณิต รูปลายเส้นสัญลักษณ์ รูปสัตว์ เช่น ไก่ ปลา ปลาบึก เครื่องมือเกษตร หรือที่วัดเขาจันทรงาม อำเภอสีคิ้ว พบรูปคนในท่าต่างๆ เป็นต้น

ภาพที่ 2.9 ภาพคัดลอกภาพเขียนสีที่ผาหมอนน้อย

ภาพจาก - ไพโรจน์ สโมสร. 2532: 25

สำหรับฮูปแต้มบนผนังสิม หรือผนังโบสถ์ จากการศึกษาของสุมาลี เอกชนนิยม ในหนังสือฮูปแต้มในสิมอีสานงานศิลปะสองฝั่งโขง ได้เปรียบเทียบงานฮูปแต้มผนังถ้า และฮูปแต้มผนังสิม ดังนี้ (สุมาลี เอกชนนิยม.2548:8-14)

ฮูปแต้มบนผนังถ้า

- เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อในชุมชน หรือวิถีชีวิตของชุมชน
- ใช้สถานที่ เช่นผนังถ้า เขียนรูปแต้ม และใช้เป็นบริเวณทำพิธีกรรมหรือที่ชุมนุม
- ใช้วัสดุที่มีในตัวเอง เช่น ใช้ฝ่ามือจุ่มสีแล้วทาบนผนัง หรือใช้นิ้วจุ่มสีแล้วเขียน หรือใช้ฟูกันที่ทำจากรากไม้ หรือขนสัตว์
- สีใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ดินแดง
- เขียนเพื่อบันทึก และเพื่อความงาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สรุปแต้มบนผนังสี

- เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อศาสนา
- ใช้รูปและเรื่องราวเป็นสื่อสอนใจคนดู และให้ความเพลิดเพลิน
- เขียนบนผนังสี หรือผนังของศาสนสถาน
- ใช้วัสดุในธรรมชาติ เช่น ใช้หลอดไม้เป่าสี หรือ ผู้กันทำจากรากไม้รูปที่เหมือนกัน
- ใช้กระดาษที่เป็นแบบทาบแล้ววาดตามแบบ
- สีใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ใช้สีจากดินแดง หรือพืชในธรรมชาติ
- ภาพที่เขียนสอดแทรกวิถีชีวิตของชุมชน และเรื่องเล่าที่นิยมในชุมชน
- นิยมเขียนภาพทั้งด้านในและด้านนอกสี
- เขียนเพื่อเป็นพุทธบูชา และสั่งสอนศีลธรรมรวมทั้งประดับอาคารเพื่อความสวยงาม

เรื่องราวที่ใช้ขึ้นรูปแต้มบนผนังสีอีสาน

เรื่องราวในรูปแต้มมักเป็นเรื่องที่อยู่ในวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้ผู้ดูเข้าใจง่าย รวมถึงเป็นการเผยแพร่พุทธศาสนาสู่ชุมชนโดยใช้ภาพจิตรกรรมเป็นสื่อ ให้ความงามและเพลิดเพลิน เรื่องราวในรูปแต้มแบ่งเป็นหมวดใหญ่ๆ ได้ 3 หมวด คือ

1. เรื่องราวในพุทธศาสนา เช่น พุทธประวัติ พระมาลัย ไตรภูมิ อรรถกถาชาดก ปริศนาธรรม เป็นต้น เรื่องแนวนี้มีอยู่แทบทุกวัดที่มีรูปแต้ม ช่างจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษโดยให้พื้นที่ในการเขียนมาก ส่วนใหญ่เขียนไว้ที่ผนังด้านในและเขียนด้วยความประณีต สีล้วนสวยงาม
2. เรื่องของวรรณกรรมท้องถิ่น เช่น สินไซ (ศิลป์ชัย) พระรามชาดก หรือพระลัก-พระลาม สุริวงค์ กาละเกด และเรื่องปาจิตต์นางอรพิมพ์ เรื่องชาดก นิยมเขียนบนผนังสีด้านนอก เพื่อให้ชาวบ้านได้ดูและเป็นการสอนพุทธศาสนาโดยผ่านทางรูปแต้ม

สำหรับภาพที่แสดงวิถีชีวิตในชุมชนส่วนใหญ่จะแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องหลัก คือ พุทธประวัติ และชาดก โดยเขียนภาพวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของท้องถิ่นเข้าไปในเรื่องหลักนั้นๆ

ลักษณะองค์ประกอบศิลป์ในงานรูปแต้ม

รูปแบบและกรรมวิธีการจัดองค์ประกอบของภาพไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ช่างแต้มมีอิสระในการแสดงออกเต็มที่โดยใช้เรื่องราวที่ช่างแต้มประทับใจ นำมาสื่อด้วยเส้นสี จัดองค์ประกอบต่อเนื่องกันไป เนื้อหาแต่ละตอนจบในตัว แต่ดูแล้วภาพต่อเนื่องกันคล้ายการแสดงหนังตะลุง ตัวละครแสดงอิริยาบถตามท้องเรื่อง ในภาพนิยมเขียนคำบรรยายภาพเป็นอักษรกำกับไว้ ผนังผนัง ฉากหลัง รองพื้นด้วยสีขาวล้วนหรือขาวนวล ช่างแต้มเขียนตัวละครต่างๆ บนผนังขาวมี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเขียนเส้นตัดเส้นลงสี จุดเด่นของภาพอยู่ที่ตัวละคร บรรยากาศของภาพดูสว่างสดใส คล้ายงานเขียนภาพจิตรกรรมในสมัยอยุธยาที่เขียนภาพบนผนังขาว เช่น วัดเกาะแก้วสุทธาราม อำเภอเมืองจังหวัดเพชรบุรี หรือภาพบนสมุดข่อย

ลักษณะการใช้สี

สีที่ใช้ในงานรูปแต้มอีสานใช้ทั้งสีธรรมชาติ และสีเคมี

สีธรรมชาติ ได้แก่

- สีคราม จาก ดินคราม
- สีเหลือง จาก ยางต้นรง
- สีแดง, สีส้ม, สีส้มแดง จาก ดินแดงประสานกับยางบง
- สีเขียว เป็นสีผสมระหว่าง สีครามกับสีเหลือง
- สีดำ จาก เขม่าไฟนำมาบดให้ละเอียด หรือหมึกแห้งจากจีน
- สีขาว จาก การฝนหอยกี้ (หอยชนิดหนึ่งในแม่น้ำโขง)

สีเคมี ได้แก่

- สีบรรจุของตราสต่างค์แดง

ตัวเชื่อมหรือตัวประสาน ระหว่างสีกับผนัง ช่างแต้มจะใช้ยางบง หรือยางมะตูมผสมน้ำ แล้วนำมาผสมกับสีฝุ่นที่บดละเอียดแล้ว บางครั้งใช้ไซสตีร์ พู่กันใช้รากดอกเกด (ดอกลำเจียก) ทูบปลาย (ไพโรจน์ สโมสร. 2532: 37)

ช่างแต้ม

ช่างแต้มในงานรูปแต้มอีสานเป็นทั้งฆราวาส และพระภิกษุที่มีชีวิตความผูกพันในท้องถิ่น และสร้างผลงานเพื่อเป็นพุทธบูชา ถ่ายทอดคุณธรรมที่แฝงอยู่ในพุทธประวัติและวรรณกรรมพื้นบ้าน ที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านลักษณะงานเขียนของช่างแต้มอีสาน จะดูเรียบง่าย ซึ่งเป็นลักษณะพื้นบ้านใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เทคนิควิธีการเขียนของช่างแต้มส่วนใหญ่รับการถ่ายทอดในหมู่เครือญาติ จากพ่อมาสู่ลูก ลูกมาหลาน เป็นต้น ในการเขียนภาพรูปแต้มในสิมหลังหนึ่งๆ ใช้ช่างหลายคน ดังนั้นภาพแต้มจึงมีฝีมือไม่สม่ำเสมอ สิมบางหลังอาจมีลักษณะเดิมเพียง 2 ด้าน หรือด้านเดียว เท่านั้น เช่น รูปแต้มที่วัดสระบัว อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น

ช่างแต้มในงานรูปแต้มอีสาน จำแนกตามลักษณะงานออกได้เป็น 3 กลุ่ม

- กลุ่มที่ 1 กลุ่มช่างพื้นบ้านแท้ๆ
- กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ได้อิทธิพลจากช่างหลวงกรุงเทพฯ
- กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่ได้อิทธิพลวัฒนธรรมผสมล้านช้าง-กรุงเทพฯ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้拿去ไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กลุ่มช่างพื้นบ้านแท้ๆ

คือ ช่างในท้องถิ่นลักษณะงานเป็นพื้นบ้านแท้ๆ ได้แก่ ช่างแต้มในเขตจังหวัด
ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด

กลุ่มที่ได้อิทธิพลจากช่างหลวง

คือ ช่างที่เคยไปกรุงเทพฯ อาจเป็นช่างหลวงหรือช่างที่ได้รับการฝึกฝนจากช่าง
หลวง ลักษณะภาพคล้ายกับจิตรกรรมฝาผนังแบบประเพณีนิยมผสมผสานเนื้อหาสาระและเทคนิค
ของพื้นบ้าน ช่างกลุ่มนี้ได้แก่ ช่างแต้ม ผู้วาดภาพ วัดหน้าพระธาตุ อำเภอปักธงชัย จังหวัด
นครราชสีมา

กลุ่มที่ได้อิทธิพลวัฒนธรรมผสมล้านช้าง-กรุงเทพฯ

กลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นช่างแถบแม่น้ำโขง มีพระครูวิโรจน์ รัตโนบล เป็นช่างใหญ่
ลักษณะภาพได้รับอิทธิพลจากช่างหลวง เช่น ภาพเรื่องรามเกียรติ์ที่วัดหัวเวียงรังษี อำเภอธาตุพนม
จังหวัดนครพนม หรือภาพพุทธประวัติในสิมวัดโพธิ์คำ บ้านน้ำก่ำ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
แต่มีหลายภาพที่แสดงลักษณะวัฒนธรรมล้านช้าง เช่น สุปแต้มที่วิหารวัดโพธิ์ชัยนาฬิง อำเภอ
แห้ว จังหวัดเลย ช่างแต้มกลุ่มนี้เป็นช่างท้องถิ่นที่สืบทอดวัฒนธรรมเดิมของตน ขณะเดียวกันได้
เรียนรู้ลักษณะการเขียนภาพแบบช่างหลวง จากกรุงเทพฯ

ภาพที่ 2.10 ภาพสุปแต้มจากวัดมัชฌิมวิทยาการ จังหวัดขอนแก่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

การศึกษาโครงการและข้อมูลทั่วไปของวัดที่ทำกรวิจัย

วัดสระบัวแก้ว

ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 บ้านวังคุณ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น สิมบก วัดสระบัวแก้วสร้างในสมัยพระครูวิบูลย์ พัฒนานุยุต หรือหลวงปู่ฝูยเป็นเจ้าอาวาส โดยนำแบบมาจากสิมวัดบ้านยาง ตำบลบัวมาศ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคามในการนี้ได้ขุดสระเอาดินไปสร้างโบสถ์ ปัจจุบันจึงกลายเป็นสระบัวขนาดใหญ่ จึงเรียกชื่อวัดว่า สระบัวแก้ว เมื่อ พ.ศ. 2475

บ้านวังคุณเป็นชุมชนไม่เก่าเกิน 100 ปี ได้ชื่อว่าวังคุณ เพื่อให้คล้องกับชื่อสระบัวแก้ว (หมู่บ้านใกล้ๆ มีชื่อว่า วังแก้ว) เรียกบ้านวังคุณ – วังแก้ว ประชากรเป็นชาวไทย – ลาว 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มแรกอพยพมาจาก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, อำเภอเปือย จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มหลังเป็นชาวนาโพธิ์ บ้านหนองหว้า – หนองจุก อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ นามสกุลของชาวบ้านที่นี่ ได้แก่ อาจโรสง, พลแสน, บุญมรัตน์

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

สิมวัดสระบัวแก้ว เป็นอาคารก่อผนังก่ออิฐถือปูน ผนังด้านริมมีความยาว 4 ห้อง ด้านกว้างแบ่งออกเป็น 2 ห้องภาพ แต่ละห้องมีเสาหลักคั่น โดยมีเสาจริงซ่อนอยู่ในกำแพง

ด้านหน้าสิมมีการต่อชานเฉลียงระเบียงพาไล คลุมด้วยหลังคาฝาหีบ (รูปทรงเดิมปรากฏให้เห็นที่พระอุโบสถวัดบ้านยาง ตำบลบัวมาศ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม) ภายหลังหลังคาชำรุด ชาวบ้านจึงแปรรูปหลังคา ทำให้ไม่เหลือเค้าเดิม ที่เหมือนวัดบ้านยาง ที่มีหลังคาฝาหีบที่สร้างขึ้นมาแต่แรก

ตรงเชิงบันไดทางเข้าสู่พระอุโบสถ ประดับด้วยประติมากรรมสิงห์หมอบทั้งซ้ายและขวา ด้านหน้าสิงห์ทั้งสองมีรูปปั้นคนนั่ง รูปปั้นคนทั้งสองเป็นฝีมือของหลวงปู่ฝูย พระอุปัชฌาย์ วัดสระบัวแก้ว รูปแบบของสิงห์และคน หลวงปู่ฝูยได้จำลองมาจากวัดบ้านยาง เช่นกัน

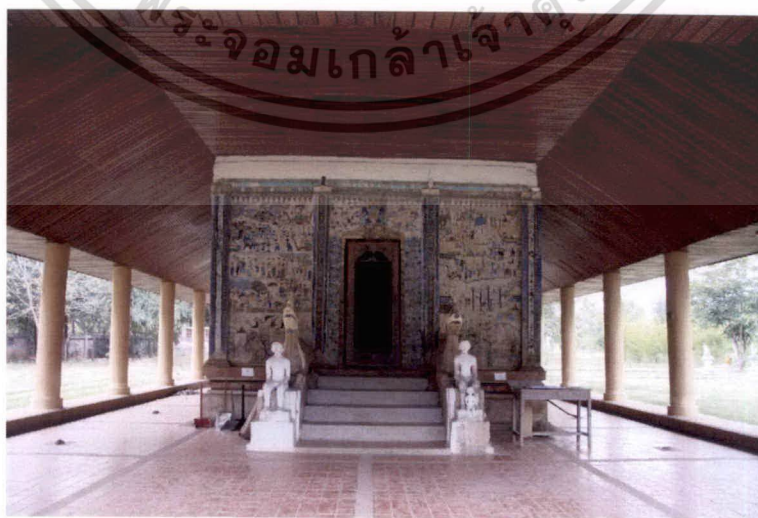
ภาพที่ 3.1 ทางเข้าสู่สิม
ประดับด้วยประติมากรรมสิงห์
หมอบทั้งซ้ายและขวาด้านหน้า
สิงห์มีรูปปั้นคนนั่ง

สิมวัดสระบัวแก้ว เป็นสิมขนาดเล็ก ความเล็กของสิมอาจเนื่องมาจากแรงงานและทุน รวมถึงวัสดุในการก่อสร้าง ส่วนใหญ่ได้มาจากฝีมือของชาวบ้านด้วยตนเอง กว่าที่จะสร้างเสร็จต้องใช้เวลาราว 4 ปี และวัสดุทั้งหมดชาวบ้านต้องช่วยกันทำขึ้นเอง เป็นต้นว่า กว่าที่จะได้อิฐต้องยกกองคาราวานเกวียนถึง 60-70 เล่ม รอนแรมไปเอาทรายมาจากประทาย เอาปูนมาจากบ้านหนองตะคอง ดินบงซึ่งจะต้องเอามาแช่น้ำเพื่อเอาน้ำเมือกมาเป็นตัวประสาน ก็ไปเอามาจากบ้านหนองเหล็ก น้ำหนังควายหรือหนังวัวซึ่งเป็นส่วนประสมของปูน ก็ต้องเอาน้ำหนังหรือควายมาเผาจนขนไหม้หมดแล้วแช่น้ำเหนียวเหนียว รวมทั้งต้องช่วยกันปลูกอ้อยเพื่อคั้นเอาน้ำหวานมาผสมกับปูน ไม่ศรัทธาแก่กล้าจริงๆ สิมคงสร้างไม่เสร็จเพราะเอาเงินซื้อไม่ได้

(อุ่ทอง ประศาสน์วินิจฉัย.2551:11-14)

ภาพที่ 3.2 อาคารใหม่สร้างครอบสิมเดิมวัดสระบัวแก้ว

ภาพที่ 3.3 รูปแบบภายนอกสิมวัดสระบัวแก้ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลักษณะการตกแต่งภายใน

ลักษณะโครงสร้างภายในอาคารแบ่งตามประเภทคือ

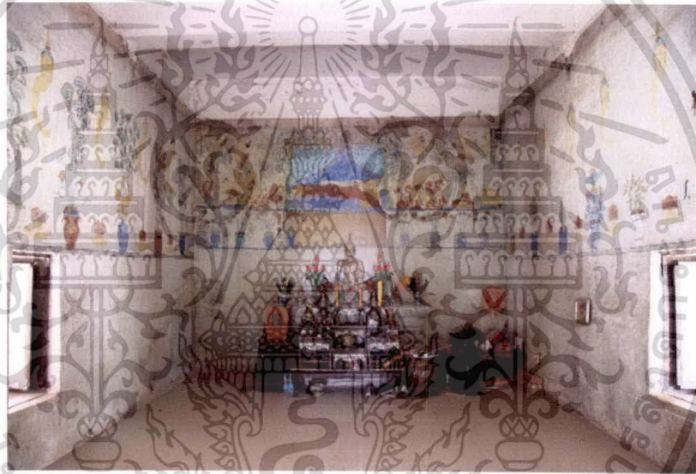
เพดาน โครงสร้างปูนทาสีขาว ไม่มีการตกแต่ง

ผนัง ก่ออิฐฉาบปูนทาสีขาว มีการตกแต่งผนังด้วยภาพจิตรกรรม

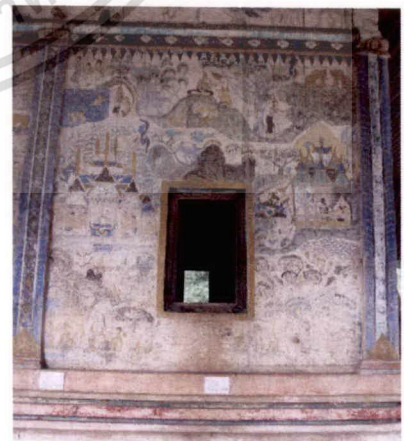
- หน้าต่าง มี 4 บาน อยู่บนผนังด้านยาว ด้านละ 2 บาน
- ประตู ด้านหน้ามีประตูทางเข้า กรอบบานเป็นไม้แกะสลัก ทาสีแดงเข้ม

พื้น ปูกระเบื้องเคลือบสีน้ำตาลอ่อน

การใช้พื้นที่ภายใน มีการวางตำแหน่งพระประธานติดผนังด้านในสุด นอกนั้นปล่อยให้พื้นที่ว่างไว้เพื่อกิจกรรมของพระสงฆ์ ภายในมีพื้นที่ไม่มากนัก(ดูภาพที่ 3.4) ชาวบ้านนั่งภายนอก สิมเวลามีพิธีกรรมต่างๆ

ภาพที่ 3.4 การตกแต่งผนังภายในวัดสระบัวแก้ว

ภาพที่ 3.5 ประตู ด้านหน้ามีประตูทางเข้า กรอบบานเป็นไม้แกะสลัก ทาสีแดงเข้ม

ภาพที่ 3.6 หน้าต่างสี่เหลี่ยม กรอบบานทำด้วยไม้

เอกสารนี้เป็นลิขสิทธิ์สงวนในสถาบันการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง(สุปแต่้ม) วัดสระบัวแก้ว

สุปแต่้มของวัดสระบัวแก้วเขียนทั้งผนังด้านนอกและด้านใน ช่างแต่้มคือ จารย์ดี, จารย์ทองมา, จารย์น้อย

สุปแต่้มด้านนอกเป็นเรื่อง พระรามชาดกทั้ง 4 ผนัง

สุปแต่้มด้านในเป็นเรื่อง พุทธประวัติ และสินไชบางตอน

สุปแต่้มด้านใน (พุทธประวัติ)

การลำดับภาพผนังด้านใน เริ่มจากผนังด้านหน้าเรียงไปทางผนังด้านทิศใต้ เป็นภาพพุทธประวัติตอนออกบวช ผนังด้านทิศเหนือเป็นตอนตรัสรู้ ใกล้เคียงค์พระประธานเป็นภาพพระอรหันต์ห่มจีวรขาว สลับด้วยกระถางดอกไม้และต้นไม้กั้นระหว่างองค์พระ ส่วนภาพหลังพระประธานเป็นพุทธประวัติตอนบริณีพพาน ผนังด้านหน้าพระประธานเป็นพุทธประวัติตอนมารผจญ

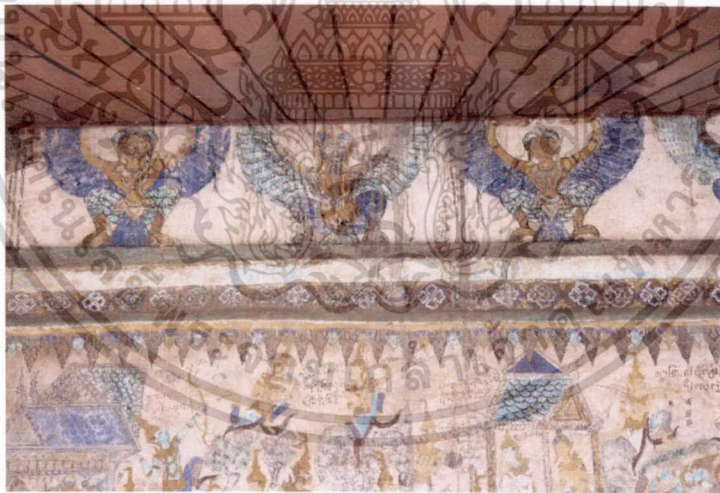
ภาพที่ 3.7 สุปแต่้มด้านในเป็นเรื่องพุทธประวัติ

สุปแต่้มด้านนอก (พระรามชาดก)

การลำดับภาพจากผนังด้านนอกเริ่มจากผนังด้านข้างองค์พระประธาน เวียนมาทางผนังด้านหน้าไปจบที่ผนังด้านหลังองค์พระประธาน ลักษณะการเขียนภาพเต็มผนัง ภาพบุคคลส่วนใหญ่หันหน้าด้านข้างมากกว่าด้านหน้า ภาพอาคารปราสาทราชวัง เน้นวาดเครื่องบนด้วยการลงสีหลายหลาก ลงรายละเอียดของกระเบื้อง เครื่องยอดหลังคา ส่วนเสาหลักที่กั้นแต่ละห้องของผนังด้านนอก เขียนลวดลายดอกไม้ด้วยสีคราม ผนังด้านบนสุด เขียนเป็นภาพครุฑกางปีก เป็นแถวตลอดผนังสามด้าน

ภาพที่ 3.8 สู้ปัดด้านนอกลักษณะการเขียนภาพเต็มผนัง

ภาพที่ 3.9 ผนังด้านบนสุด เขียนเป็นภาพครุฑกางปีก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดสนวนวารีพัฒนาราม

ตั้งอยู่ที่ บ้านหัวหนอง หมู่ที่ 1 ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

วัดสนวนวารีพัฒนาราม เดิมชื่อวัดหัวหนอง ตั้งอยู่ริมหนองนาวัว เป็นหนองน้ำใหญ่ทางทิศตะวันตกของตัวอำเภอบ้านไผ่ จัดตั้งประกาศเป็นวัดเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2410 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2469 ภายในวัดมีสิมเก่าสร้างขึ้นราวปี พ.ศ 2460 และขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน และกำหนดขอบเขตในราชกิจจานุเบกษา

เล่ม 118 ตอนพิเศษ 127 ง วันที่ 21 ธันวาคม 2548 พื้นที่โบราณสถาน 1 งาน 91.17 ตารางวา

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

สิมวัดสนวนวารีพัฒนาราม เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนประเภทสิมทึบ ขนาด 3 ห้อง ตัวอาคารมีขนาดกว้าง 5.00 ยาว 7.50 มีโอบเสมาซ้อนกัน 3 แผ่น วางปีกรอบอุโบสถ 8 จุด ฐานอุโบสถเป็นฐานบัวลูกแก้ว ยกสูงจากพื้นประมาณ 1.00 เมตร มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออก ราวบันไดประดับด้วยนาคปูนปั้น 2 ตัว ผนังด้านหน้าทำเป็น ช่องซุ้มประตูโค้งแบบอิทธิพลช่างญวน ขนาบด้วยช่องหน้าต่างซุ้มโค้ง 2 ช่อง ผนังด้านทิศตะวันตกก่อทึบ ผนังด้านทิศเหนือและทิศใต้เจาะเป็นช่องหน้าต่างซุ้มโค้งครึ่งวงกลมด้านละ 2 ช่อง ช่องสุดท้ายก่อเป็นหน้าต่างหลอกรูปซุ้มโค้งครึ่งวงกลมซ้อนเหลื่อมกันสองชั้นด้านละ 1 ช่องผนังด้านนอกเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง สิ้นไซ (สังข์ศิลป์ชัย) เรื่องนรกภูมิ ด้านในเขียนเรื่องพระเวสสันดรชาดก เขียนเมื่อพ.ศ. 2496 ผนังด้านทิศตะวันตกมีฐานชุกชีประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยฝีมือช่างพื้นบ้าน หลังคาอาคารทรงจั่วสูง โครงสร้างหลังคาทำด้วยไม้ ประดับด้วยซ้อฟ้า ไบระกา และหางหงส์ทำด้วยไม้ มุงหลังคาด้วยแผ่นเหล็กชุบสังกะสี ด้านนอกมีเสาดำไล 18 เสารองรับหลังคากระเบื้องโดยรอบ ได้วงกบมีช่องลมเล็กๆ เพื่อระบายอากาศ (กรมศิลปากร, ปลายติดโบราณสถาน, 2552)

ภาพที่ 3.10 ตัวอาคารภายนอกวัดสนวนวารีพัฒนาราม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 3.11 รูปด้านหน้า ประตูโค้งทางเข้า บ้านโดมีรูปปั้นนาค
ลักษณะการตกแต่งภายใน

ลักษณะโครงสร้างภายในอาคารแบ่งตามประเภทคือ

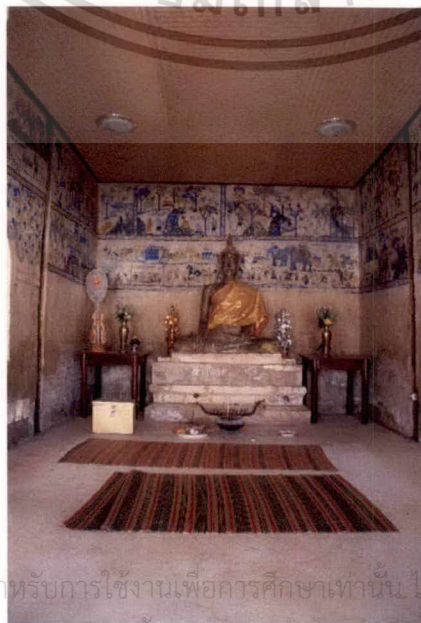
เพดาน โครงสร้างหลังคาตีฝ้าปิด ตกแต่งไม้ไผ่สาน

ผนัง ก่ออิฐฉาบปูนทาสีขาว มีการตกแต่งผนังด้วยภาพจิตรกรรม

- หน้าต่างโค้ง 8 บาน แต่ก่ออิฐฉาบปูนปิดทับ 2 บาน ด้านในที่ติดกับบริเวณพระประธาน และด้านหน้าหน้าบประตูมีหน้าต่างโค้ง 2 บาน
- ประตูทางเข้าเป็นประตูโค้ง ด้านข้างประตูมีหน้าต่างโค้ง 2 บาน

พื้น ปูนขัดมัน ปูเสื่อ

การใช้พื้นที่ภายใน มีการวางตำแหน่งพระประธานติดผนังด้านในสุด นอกนั้นปล่อยเป็นพื้นที่ว่างไว้เพื่อกิจกรรมของพระสงฆ์ ภายในมีพื้นที่ไม่มากนัก(ดูภาพที่ 3.12) ชาวบ้านนั่งภายนอก สิมเวลามีพิธีกรรมต่างๆ

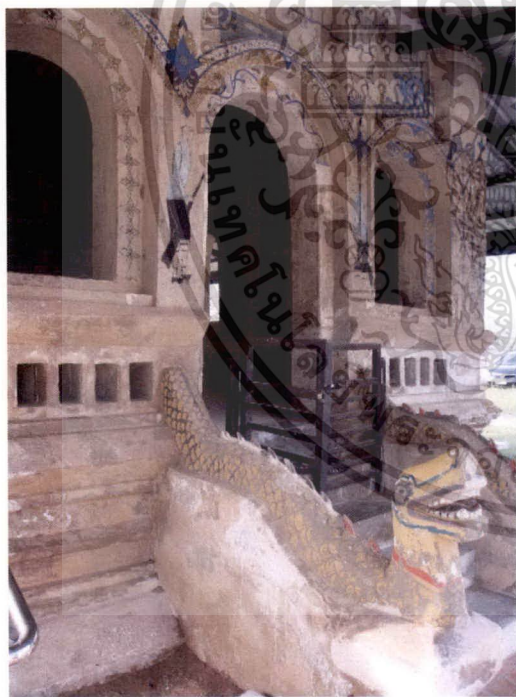

ภาพที่ 3.12 การตกแต่งผนัง
ภายในวัดสวนวาริพัฒนามารามเขียน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อยู่เรื่องพระเวสสันดรชาดกด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 3.13 ประตูทางเข้าเป็นประตูโค้ง ด้านข้างมีซุ้มหน้าต่างโค้ง 2 บาน

ภาพที่ 3.14 ตรงบันไดมีรูปปูนปั้นนาคอยู่ 2 ตัว

ภาพที่ 3.15 ภาพจิตรกรรมภายใน

ภาพที่ 3.16 ภายใน เขียนภาพจิตรกรรมเรื่องพระเวสสันดรชาดก สินไซ รานูมจันทร นาค ครุฑ สิงห์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ช่างแต้มผู้เขียนภาพฝาผนัง คือ นายหยวก และนายแดง เขียนภาพฝาผนัง เมื่อปี 2496 ภาพเขียนเป็นสีฝุ่นเขียนภาพทั้งด้านในและด้านนอกเป็นเรื่องราววรรณกรรมพื้นบ้าน, พุทธประวัติ, ชาดก บอกเล่าวิถีชีวิตคนอีสานผ่านวรรณกรรม

- ภายใน เขียนพระเวสสันดรชาดก สิ้นไช ราหุอมจันทร์ นาค ครุฑ สิงห์
- ภายนอก เขียนเรื่อง สิ้นไช (สังข์ศิลป์ไชย) และนรกภูมิ บริเวณหน้าต่างโค้ง 2 ชั้น เขียนลวดลายเครือเถาประดับอย่างสวยงาม และไม่ซ้ำแบบกัน บริเวณเสาศาภายนอกติดผนัง เขียนลายเครือเถา และลายพญานาคเกี่ยวพันกัน

ภาพที่ 3.17 ภายในวัดสวนวาริพัฒนาราม มีภาพรูปแต้ม

ภาพที่ 3.18 การตกแต่งผนังภายนอกวัดสวนวาริพัฒนาราม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 3.19 ภาพจิตรกรรมภายนอก เขียนเรื่อง สิ้นไซ(สังขศิลป์ไทย)

ภาพที่ 3.21 ภาพสถาปัตยกรรมภายนอก เขียนเรื่อง สิ้นไซ ตอนนรกภูมิ

ภาพที่ 3.20 บริเวณเสาภายนอกติดผนัง เขียน
ลายเครือเถา บริเวณหน้าต่างซุ้มโค้ง 2 ชั้น เขียน

ลวดลายเครือเถาประดับอย่างสวยงาม
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดมัชฌิมวิทยาการ(วัดบ้านลาน)

ตั้งอยู่ที่บ้านลาน ตำบลบ้านลาน อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

เดิมวัดบ้านลาน ไม่มีผู้ใดสามารถยืนยันการก่อสร้างว่าสร้างเมื่อใด แต่จากการยืนยันจากหนังสือ ทวณความจำของพระครูสุขเมธวิหาร ท่านได้กล่าวไว้ว่า พระอาจารย์บุญมา สิริจนโท ได้นำพาภิกษุ สามเณร ก่อสร้างอุโบสถขึ้นราวปีพ.ศ. 2470

ประวัติวัดบ้านลาน

วัดมัชฌิมวิทยาราม หรือวัดบ้านลานและที่เรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า “วัดกลาง” เป็น วัดที่ก่อตั้งมานาน แต่ไม่ได้มีการบันทึกหรือจารึกความเป็นมาเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งผู้ เกิดในสมัยนั้นได้เสียชีวิตกันไปหมด ทำให้เป็นการยากที่จะนำเอารายละเอียดในแง่มุมต่างๆ มาก กกล่าวได้ แต่ก็ได้อาศัยเพียงการบอกเล่าต่อๆ กันมาเพียงเท่านั้น ซึ่งก็จะขอเล่าไปตามที่ได้ฟังจากคำ ที่บอกเล่า เพียงเล่าๆ เท่านั้น

ราวๆ กว่า 200 ปี ที่ผ่านมามีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งได้อพยพโยกย้ายมาจากพยุห ภูมิ ร่อนเร่รอนแรมมาเรื่อยจนกระทั่งมาในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์แวดล้อมไปด้วย ทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีพ จึงได้ตัดสินใจตั้งหลักปักฐาน ก่อสร้างบ้านเรือน บนพื้นที่แห่งนี้ ซึ่งก็คือที่ตั้งของหมู่บ้านในปัจจุบัน ซึ่งผู้คนในสมัยนั้น เรียกว่า “บ้านโนนลาน”

ชาวบ้านโนนลานได้ยึดอาชีพทำนา ทำไร่เป็นหลัก โดยมีลำห้วยลำโรงเป็นแหล่งน้ำ เป็นหัวใจในการอุปโภค บริโภค แต่ด้วยความที่ภูมิประเทศในสมัยนั้นยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ มาก พื้นที่ล้อมรอบโดยส่วนใหญ่ ล้วนแล้วแต่เป็นป่าไม้รก ที่เต็มไปด้วยพืชพันธุ์ต่างๆ มากมายที่ นำมาใช้ในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นบริโภคเป็นอาหารหรือยาสมุนไพรรักษาโรค ในความอุดมสมบูรณ์ นั้นให้คุณอนันต์ แล้วก็มีโทษมหันต์เช่นกัน เพราะความที่ป่าไม้เต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด ไม่ว่าจะ เป็น ช้าง เสือ กวาง อีเก้ง มีให้เห็นกันดาษเดือจนเป็นที่ชินตา แต่ที่สร้างความหวุ่นวิตกให้แก่ ชาวบ้านโนนลานมากก็เห็นจะเป็น อ้ายลายพาดกลอน (เสือโคร่ง) ซึ่งชอบมารบกวนจับเอาสัตว์ เลี้ยงของชาวบ้านไปกินเป็นอาหารอยู่เป็นประจำ ซึ่งชาวบ้านขณะนั้นตระหนักดีถึงภัยอันนี้ เป็นเหตุ ให้ชาวบ้านคิดหาวิธีป้องกันซึ่งในฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านจะมาทำลานนวดข้าวไว้รวมกัน ซึ่งไม่ว่า ว่าจะอยู่ไกลสักแค่ไหนก็ต้องอุตสาหะนำข้าวมารวมกันไว้ ณ ที่จุดเดียว เพื่อความปลอดภัยและ การป้องกันสัตว์ร้ายอีกอย่างหนึ่ง คือ การทำเกราะไม้ไผ่ แขนงเรียงรายไว้สำหรับตีไล่สัตว์ร้ายอยู่ เสมอ บ้านโนนลานจึงเป็นชื่อที่ได้มาจากการที่ชาวบ้านสมัยนั้นมาทำลานนวดข้าวไว้รวมกัน เป็น ลานข้าวขนาดใหญ่และก่อตัวเป็นชุมชนและขยายตัวจากชุมชนเล็กๆ จนกลายเป็นหมู่บ้าน ซึ่ง ประชาชนมาอาศัยรวมกันมากขึ้นตามลำดับสืบมา

วัดมัชฌิมวิทยารามมีความเป็นมาควบคู่กันกับบ้านลานจนแทบแยกไม่ออก ด้วย ความที่ชาวบ้านสมัยนั้นถือเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และโชครางอยู่มาก การจะตั้งรกรากที่ใดจำเป็นจะต้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้拿去ใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ตามหลักของพุทธศาสนิกชน สิ่งจำเป็นอันดับแรกคือการสร้างวัด โดยในระแยะต้นที่มีการก่อตั้งหมู่บ้าน (พ.ศ.2354) มีพระอาจารย์ไต้ง ที่ได้จาริกติดตามพี่น้องมาจากพยัคภูมิ ได้มาเห็นพื้นที่ที่ตั้งวัดในปัจจุบัน ด้วยความเห็นว่าเป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ดี เหมาะสมในการก่อสร้างวัด ท่านจึงชักชวนญาติโยม ให้ได้ช่วยกันถากถางป่าไม้โดยท่านก็เป็นผู้มีความสามารถในการเป็นช่างตีเหล็ก ท่านจึงเป็นผู้ตีมีดตีขวาน ให้ชาวบ้านได้ช่วยกันถากถางพงไพรจนมีเนื้อที่พอประมาณ แล้วก็สร้างวัดขึ้นบนเนื้อที่ตรงนั้น โดยสิ่งก่อสร้างแรกมีกุฏิสงฆ์เพียงหนึ่งหลังเท่านั้น และเจ้าอาวาสองค์แรกก็คือ พระอาจารย์ไต้ง นั่นเอง ซึ่งเรียกกันต่อมาว่าวัดบ้านลาน หรือวัดกลาง

วัดบ้านลาน หรือวัดกลางในขณะนั้นเป็นศูนย์กลางในทุกๆ ด้านของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการปรึกษาหารือในการประกอบสัมมาอาชีพ การศึกษา วัดจึงได้รับการอุปถัมภ์จากญาติโยมเป็นอย่างดี มีญาติโยมมาทำบุญ รักษาศีล เป็นประจำมิได้ขาด

ด้วยรากฐานที่ดีจากการก่อตั้งที่เกิดจากความสมัครสมานสามัคคี ทำให้วัดมัชฌิมวิทยารามในปัจจุบันเป็นศาสนสถานที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของอำเภอบ้านไผ่เป็นแหล่งรวบรวมความเจริญในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา, ประเพณี, วัฒนธรรม ที่ได้รับการรักษาสืบทอดกันต่อมายาวนาน

(พระครูโชติธรรมสาร เรียบเรียงจาก หนังสือประวัติวัดมัชฌิมวิทยาราม.2509: 1-3)

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ตัวสิมเดิมสันนิษฐานว่ามีลักษณะอาคารคล้าย วัดสวนวาริพัฒนาราม อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่นคือ ตัวอาคารมีขนาดกว้าง 5.00 ยาว 7.30 เป็นสถาปัตยกรรมอีสานมุงหลังคาสังกะสี ต่อหลังคาลงมาเป็นปีกรอบสิม ด้านหน้ามีประตู 1 ช่อง หน้าต่าง 2 ช่อง ด้านข้างมีหน้าต่างข้างละ 3 ช่อง ตรงบันไดมีรูปปั้นพญานาคอยู่ 2 ตัว แต่ปัจจุบันสร้างอาคารใหม่ครอบอาคารเดิมไว้ เป็นอาคารโถง หลังคามุงกระเบื้องดินเผาอย่างดี ใช้อาคารสิมเดิมเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ภาพที่ 3.22 บนหน้าบ้านไม้แกะสลักของอาคารใหม่ครอบอาคารเดิมไว้ โยชนด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 3.23 ตัวอาคารใหม่ เป็นอาคารโถง หลังคามุงกระเบื้องดินเผา

ภาพที่ 3.24 ด้านหลังตัวอาคารใหม่ เป็นอาคารโถง ครอบสิมเดิมไว้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลักษณะการตกแต่งภายใน

ลักษณะโครงสร้างภายในอาคารแบ่งตามประเภทคือ

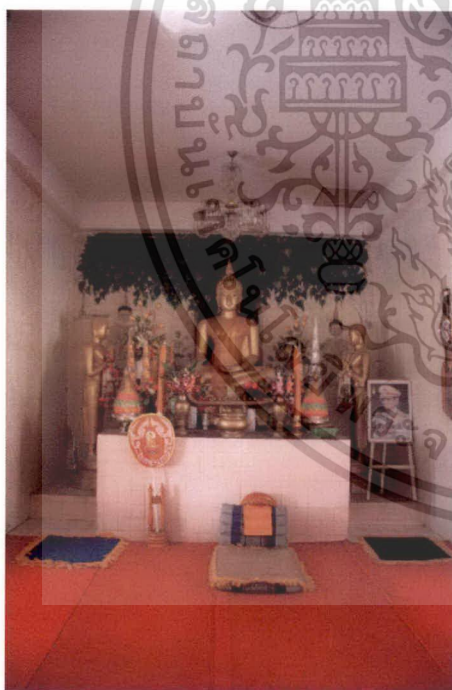
เพดาน โครงสร้างหลังคาตีฝ้าปิด ทาสีขาว

ผนัง ก่ออิฐฉาบปูนทาสีขาว มีการตกแต่งผนังด้วยภาพจิตรกรรม ด้านหลังพระประธาน ส่วนผนังด้านอื่น ไม่มีร่องรอยการเขียนจิตรกรรมหรือการตกแต่งอื่นใด เป็นเพียงผนังก่ออิฐฉาบปูนทาสีขาว

- หน้าต่างโค้ง 8 บาน แต่ก่ออิฐฉาบปูนปิดทึบ 2 บาน ด้านในที่ติดกับบริเวณพระประธาน
- ประตูทางเข้าเป็นประตูโค้ง ด้านข้างมีหน้าต่างโค้ง 2 บาน

พื้น ปูนขัดมัน ปูพรมแดง

การใช้พื้นที่ภายใน มีการวางตำแหน่งพระประธานติดผนังด้านในสุด นอกนั้นปล่อยเป็นพื้นที่ว่างไว้เพื่อกิจกรรมของพระสงฆ์ ภายในมีพื้นที่ไม่มากนัก(ดูภาพที่3.25) ชาวบ้านนั่งภายนอก สิมเวลามีพิธีกรรมต่างๆ

ภาพที่ 3.25 การตกแต่งภายในผนัง ด้านหลังพระประธานเขียนภาพต้นโพธิ์ พื้นปูพรมแดง

ภาพที่ 3.27 รายละเอียดภาพเขียน หลังพระประธาน มีภาพพระชนาบทัง

ภาพที่ 3.26 ผนังภายในด้านเหนือ ใต้และ ตะวันออก เป็นผนังทาสีขาวไม่มีการตกแต่ง

เอกสารอ้างอิงด้านของต้นโพธิ์ไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการ... ใช้ประโยชน์ด้านการค้า... ครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง(สุปแต่้ม)

ไม่มีการยืนยันเกี่ยวกับภาพรอบอุโบสถว่าเขียนขึ้นในปีใด แต่สันนิษฐานว่าสุปแต่้มถูกเขียนขึ้นในปีเดียวกันกับปีที่มีการสร้างโบสถ์ คือเมื่อสร้างโบสถ์เสร็จได้มีการเขียนภาพต่อทันที ผู้เขียนคือ พ่อสุวรรณ ปิวสารซึ่งท่านเป็นชาวจังหวัดร้อยเอ็ด และ พ่อลี แสนทวี

ภาพเขียนเป็นสีฝุ่นเขียนภาพทั้งด้านในและด้านนอก

- ภายใน เขียน ภาพต้นโพธิ์ มีเทวดาอยู่ใต้ต้นโพธิ์ด้านซ้ายและขวา
- ภายนอก เขียนเรื่อง เรื่องราวมหาชาติพระเวสสันดรชาดก ๑๓ กัณฑ์และแทรก ประเพณีชาวอีสาน

ภาพที่ 3.28 ภายนอกเขียนภาพเรื่องราวมหาชาติพระเวสสันดร

ภาพที่ 3.29 ภาพแทรกประเพณีการละเล่นชาวอีสาน เช่นหัวล้านชนกัน
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้ในการตั้งวงเพื่อกวนศิษย์เท่านั้น ไม่ควรเอาไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 3.30 ตอนพระเวสสันดรและพระนางมัทรีออกเดินทาง พร้อมกัณหาชาติออกจากเมืองไปถึงแคว้นเจตตะ

ภาพที่ 3.31 ภาพชีวิตชาวบ้านหากระบุงใส่ของเห็นวิถีชีวิตชาวบ้าน และการแต่งกายของชาวอีสาน ผู้หญิงนุ่งซิ่น

ภาพที่ 3.32 กัณฑ์ที่ 9 มัทรี ตอนเทพบุตร 3 องค์จำแลงกายเป็นราชสีห์ เสือ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ใคร่และเสือเหลืองขวางทางพระนางมัทรีไว้ไม่ให้กลับถึงอาศรมได้วันโยชนด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

การศึกษางานจิตรกรรมของวัดที่ทำวิจัย

จากการศึกษาภาพธูปแต้มในสิมของวัด 3 วัดที่ทำวิจัยในจังหวัดขอนแก่น ทำให้เห็นเรื่องราว และวิธีการทำงานของช่างพื้นเมือง (ช่างแต้ม) คือ ช่างแตมนิยมเขียนรูปไว้ภายนอกสิม เพราะสิมอีสานเล็กมาก และเป็นแบบมหาอุดมีประตูทางเข้าทางเดียว ภายในมีพื้นที่ไม่มากถ้าคนเข้าไปอยู่ภายในมากๆ จะอึดอัดบางแห่งไม่ให้ผู้หญิงเข้า จึงใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมของสงฆ์ ภาพภายในส่วนมากเป็นพุทธประวัติ เช่น วัดสระบัวแก้ว และวัดสนวนวารีย์พัฒนารามแต่ภายนอกสิมนิยมเขียนภาพนิทานพื้นบ้าน เช่น สังข์-สินไซ และเรื่องขบวนแห่พะเนาะหมักเป็นเรื่องเวสสันดรชาดก ซึ่งนิทานพื้นบ้านและชาดกนี้มีคติสอนใจ ให้ความเพลิดเพลิน และยังสอดแทรกประเพณีความเป็นอยู่ของชาวอีสานได้อย่างดี

สำหรับวัดที่ทำวิจัยทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่เรื่องราวหลักๆ จากภาพธูปแต้มของวัดทั้ง 3 ดังนี้

- พุทธประวัติ
- บุญพะเนาะ (เวสสันดรชาดก)
- นิทานพื้นบ้าน สินไซ
- ประเพณีกองฮุด
- ความเป็นอยู่ของชาวอีสาน
 - การแต่งกาย
 - เครื่องดนตรีอีสาน
 - บ้านเรือน
 - อาชีพ

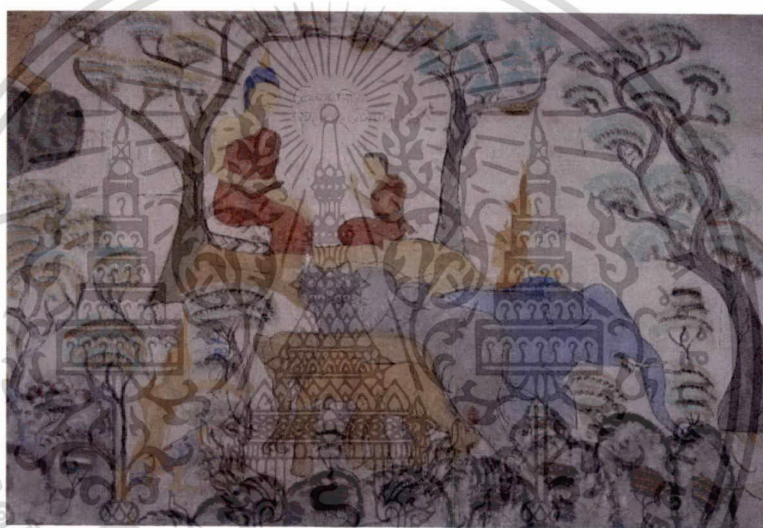
พุทธประวัติ

พุทธประวัติจากปฐมสมโพธิกถา เป็นคัมภีร์เรื่องราวของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ประทับอยู่บนสวรรค์ และเทวดาอัญเชิญให้มาอุบัติในโลกมนุษย์เป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ได้พบเหตุทศแห่งการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และทรงตรัสรู้ประเทศศาสนาไปจนถึงปรินิพพาน และการแจกพระบรมธาตุปฐมสมโพธิกถา แพร่หลายอยู่ในหมู่ชาวไทยอีสาน ลาว ไทลื้อ ไทเขิน และทั่วประเทศของไทย นิยมเขียนภายในโบสถ์วิหารต่างๆ โดยนิยมเขียนรายละเอียดตั้งแต่ประสูติ แต่งงาน พุทธปาฏิหาริย์ การบำเพ็ญทุกรกิริยา ฌกุกองทัพนในฉากมารฌกุกุ ตรัสรู้ โปรดพุทธมารดาจนถึงฉากนายจุนทะถวาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สุกรรมทัตวะเป็นมูลเหตุนำสู่การปรินิพพาน แต่สำหรับรูปแต้มอีสานไม่ให้ความสำคัญกับการเรียงลำดับเรื่องราว เรื่องที่เขียนจะกระโดดไปกระโดดมา และรูปแต้มอีสานแทบไม่เขียนเรื่องทศชาติชาติดกเลย พระพุทธประวัติมีเขียนบ้าง แต่อาจพูดเรื่องพระพุทธบาทแทน เช่น ที่วัดบ้านลาน (วัดมัสฌิมวิทยาราม) และวัดสนวนวาริพัฒนาราม

สำหรับอดีตพุทธ ช่างแต้มอีสาน เขียนไว้ในสิม จากหนังสือสอนไว้ในสิมของอุทองประศาสน์วินิจฉัย กล่าวไว้ว่า คนอีสานให้ความสำคัญกับบุญชะเหวดเป็นพิเศษ เพราะหวังจะได้พบพระศรีอาริย์ ถ้าจะมีพระศรีอาริย์ได้แปลว่าพระโคตมต้องไม่ใช่พระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียว รูปอดีตพุทธจึงน่าจะช่วยตอกย้ำความเป็นไปได้ของพระศรีอาริย์มากขึ้น ช่างแต้มจึงนิยมเขียนรูปอดีตพุทธ(อุทอง ประศาสน์วินิจฉัย , 2551:191)

ภาพที่ 4.1 ภาพรูปแต้มภายในวัดสระบัวแก้ว ภาพพุทธประวัติ

ภาพที่ 4.2 ภาพรูปแต้มภายในวัดสระบัวแก้วพระพุทธเจ้าปรินิพพาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บุญผะเหวด (เวสสันดรชาดก)

ในภาพจิตรกรรมของสิมอีสาน นิยมเขียนภาพทศชาติตอน “พระเวสสันดร” ซึ่งชาวอีสานเรียกว่า ผะเหวด ตามสำเนียงอีสาน พระเวสสันดรถือกันว่าเป็นมหาชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในบรรดาดีดชาติของพระพุทธองค์ ซึ่งชาวอีสานนิยมเขียนภาพตอนนี้มากที่สุด แทบทุกสิมในภาคอีสานแทบไม่เขียนถึงเรื่องราวของพระโพธิสัตว์องค์อื่นเลย มีเด่นที่เรื่องพระเวสสันดร ซึ่งแสดงการบำเพ็ญอย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งอาจตรงกับคติในการดำเนินชีวิตของชาวอีสานที่ให้ความสำคัญกับการให้และการแบ่งปัน ซึ่งประเพณีฮีตสิบสองของชาวอีสานล้วนเน้นเรื่องการให้หรือนิทานพื้นบ้านของอีสานหลายเรื่องแสดงให้เห็นโทษของการไม่ยอมแบ่งปัน ดังนั้น การที่พระเวสสันดรทรงให้ทานจนหมดสิ้นไม่มีเหลือแม้แต่ลูกเมียของตนเองนั้น เป็นตัวอย่างที่ดีที่ลูกอีสานทุกคนควรเรียนรู้และปฏิบัติตาม (อุทอง ประศาสน์วินิจฉัย, 2551:152)

ในสังคัมอีสานมีการทำบุญผะเหวด ซึ่งเป็นการเทศน์มหาชาติตอนพระเวสสันดร ซึ่งประกอบไปด้วยกัณฑ์ต่างๆ ดังนี้

กัณฑ์ที่ 1 ทศพร

เมื่อถึงเวลาที่พระนางผุสดีจะต้องจุติ พระอินทร์โปรดให้เลือกพรได้ 10 ประการ พรข้อที่ 4 ที่พระนางขอคือ ขอให้ให้มีพระโอรสที่เป็นผู้เฝ้าในการทำทาน ในชาติต่อมา พระนางจึงทรงให้กำเนิดพระเวสสันดร

กัณฑ์ที่ 2 หิมพานต์

แคว้นกลิงครุฑเกิดฝนแล้ง พระราชาจึงส่งพรหมณ์ 8 คนมาขอช้างปัจจัยนาค ซึ่งเชื่อกันว่าสามารถช่วยให้ฝนตกได้ พระเวสสันดรก็ประทานให้ ทำให้ชาวเมืองสีวิโกธแคว้น จึงชุมนุมขอให้เนรเทศพระเวสสันดรออกไปจากเมือง

กัณฑ์ที่ 3 ทานกัณฑ์

ระหว่างที่พระเวสสันดรนั่งรถไปในป่า มีพรหมณ์ 4 คนตามมาขอม้าเทียมรถ เทวดาจึงแปลงเป็นละมั่งมาลากรรถให้แทน แต่ไม่นานมีพรหมณ์อีกผู้หนึ่งตามมาขอรถไป

กัณฑ์ที่ 4 วนประเวศน์

พระเวสสันดรและพระนางมัทรีทรงอุ้มพระกัณหาชาติเดินเท้าไปถึงแคว้นเจตะพระยาเจตราชทูลเชิญให้ครองเมือง แต่พระเวสสันดรปฏิเสธและเดินทางต่อไปจนถึงเขาวงกต

ภาพที่ 4.3 กัณฑ์ที่ 4 วนประเวศน์ ตอนพระเวสสันดรและพระนางมัทรี ทรงอุ้มพระกัณหาชาติเดินเท้าไปถึง

แคว้นเจตะ ญาติให้หน้าไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
อ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กัณฑ์ที่ 5 ชูชก

เพื่อนชูชกยกลูกสาวให้เพื่อใช้หนี้ ชื่อนางอมิตตดา นางตั้งใจปรนนิบัติชูชกจนพรหมณ์อื่นๆ ไม่พอใจเมียตัวเอง นางพรหมณ์ทั้งหลายโดนบ่นมากๆ เข้าก็รวมหัวกันไปรุมด่าเวลานางอมิตตดาไปตักน้ำ นางจึงขอให้ชูชกไปขอพระกัณหา, ชาลี มาเป็นคนรับใช้

กัณฑ์ที่ 6 จุลพน

ชูชกหลอกพรานเจตบุตรว่าจะมาเชิญเสด็จพระเวสสันดรกลับไปแคว้นสรี พรานเจตบุตรหลงเชื่อ จึงเลี้ยงดูชูชกแล้วชี้ทางให้

กัณฑ์ที่ 7 มหาพน

ชูชกหลอกถามทางไปอาศรมพระเวสสันดรจากพระอัจฉฤตฤษีได้สำเร็จ

กัณฑ์ที่ 8 กุมาร

ระหว่างที่พระนางมัทรีออกไปหาผลไม้ ชูชกได้ทูลขอพระกัณหาชาลีจากพระเวสสันดรสองกุมารได้ยินพระบิดายกตนให้ชูชก ก็ตกใจหนีไปซ่อนอยู่ใต้ใบบัว พระเวสสันดรจึงตรัสปลดปล่อยสองกุมารให้อินดีในทานจนยอมขึ้นมาจากสระ

กัณฑ์ที่ 9 มัทรี

เทพบุตร 3 องค์จำแลงกายเป็นราชสีห์ เสือโคร่งและเสือเหลืองขวางทางพระนางมัทรีไว้ไม่ให้กลับถึงอาศรมแต่วัน เมื่อพระนางกลับมาไม่เห็นลูกทั้งสอง ก็ทรงตามหาจนสลบไป เมื่อฟื้นขึ้นมาและทราบเหตุ ก็ทรงอนุโมทนากับบุตรทานครั้งนี้ด้วย

กัณฑ์ที่ 10 สักกบรรพ

พระอินทร์แปลงเป็นพรหมณ์มาขอพระนางมัทรี เพื่อไม่ให้พระเวสสันดรสามารถยกนางให้ผู้อื่นได้อีก เมื่อได้แล้วก็ฝากนางคืนไว้ให้ปรนนิบัติพระเวสสันดรต่อไป

กัณฑ์ที่ 11 มหาราช

ทุกคืน เทวดาจะจำแลงกายเป็นพระเวสสันดรและพระนางมัทรีมาดูแลสองกุมาร ซึ่งถูกผูกไว้ได้ต้นไม้ใหญ่ในขณะที่ชูชกปีนขึ้นไปนอนบนคาบไม้เพื่อให้พ้นภัยจากสัตว์ป่า ต่อมาเทวดาดลใจให้ชูชกพาสองกุมารหลงไปทางแคว้นสรีแทนที่จะกลับบ้าน พระเจ้าสญชัยจึงขอไถ่ตัวสองกุมารด้วยทรัพย์มากมาย ชูชกไม่เคยได้อยู่สุขสบายเช่นนี้มาก่อน จึงกินดื่มเต็มที่จนท้องแตกตาย

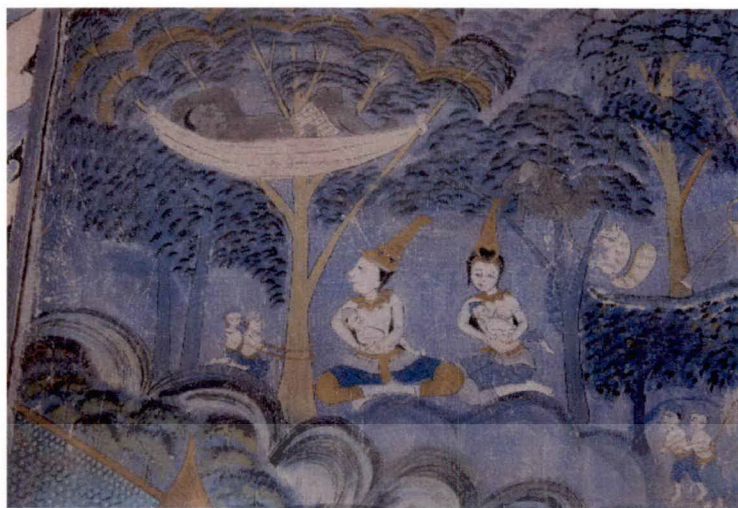
กัณฑ์ที่ 12 ฉกษัตริย์

พระเจ้าสญชัยทรงยกขบวนไปรับพระเวสสันดร เมื่อ 6 พระองค์ได้พบกัน ก็สลดลงทุกคน

กัณฑ์ที่ 13 นครกัณฑ์

เมื่อขบวนพระเวสสันดรเสด็จถึงพระนคร ชาวเมืองได้ถวายการต้อนรับด้วยการเฉลิมฉลองอย่างใหญ่โต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.4 กัณฑ์ที่ 11 มหาราช เทวดาจะจำแลงกายเป็นพระเวส
สันดร และพระนางมัทรีมาดูแลสองกุมาร ซึ่งถูกผูกไว้ได้ต้นไม้ใหญ่
ในขณะที่ซุกก่ปีนขึ้นไปนอนบนคาคบไม้เพื่อให้พ้นภัยจากสัตว์ป่า

ภาพที่ 4.5 กัณฑ์ที่ 9 มัทรี เทพบุตร 3 องค์จำแลงกายเป็นราชสีห์
เสือ โคร่ง และเสือเหลืองขวางทางพระนางมัทรีไว้ไม่ให้กลับถึงอาศรมแต่วัน
(ภาพที่ 4.4 และ 4.5 จากวัดมัชฌิมิวิทยาราม จ.ขอนแก่น)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นิทานพื้นถิ่นไซ

รูปที่เขียนนั้นเขียนเรื่องสินไชวรรณกรรมพื้นบ้านที่นิยมเขียนกันบนผนังสิมภาคอีสาน เรื่องสินไชมีหลายสำนวน เนื้อเรื่องหลักๆ มีอยู่ว่า

นครปัญจาลมีท้าวฤศราชเป็นพระราชปกครองเมืองอยู่กับนางนันทาเทวี ท้าวฤศราชมีพระขนิษฐาคือนางเกสรสุมณฑา ซึ่งเมื่ออายุได้สิบเจ็ดปีก็ถูกยักษ์คือท้าวกุมภกันท์แห่งเมืองอินราชลักพาตัวไป ท้าวฤศราชปลอมเป็นภิกษุสืบเรื่องไปถึงเมืองจำปา ได้ลูกสาวทั้งเจ็ดของเศรษฐีแห่งเมืองจำปาเป็นชายา

ต่อมา นางจันทาเทวีประสูติพระโอรสเป็นราชสีห์ นามว่าท้าวสีโห

ไม่นาน ชายาทั้งเจ็ดต่างก็คลอดลูกเป็นมนุษย์ มีเพียงคนสุดท้ายที่คลอดลูกคนหนึ่งเป็นมนุษย์ผู้ชาย คือสินไชและอีกคนหนึ่งเป็นหอยสังข์

ที่ทั้งหกติดสินบนให้โหรทำนายว่าลูกของน้องคนสุดท้ายจะเป็นกาลกนิ ท้าวฤศราชจึงโปรดฯ ให้เทนรเทศตามแม่ลูกจากนครปัญจาล

ส่วนกุมารทั้งหกเมื่อเติบโตใหญ่ออกไปเรียนวิชานอกเมือง ได้พบกับสินไช จากนั้นก็กลับมาโกหกพระบิดาว่าเรียนสำเร็จแล้ว ท้าวฤศราชจึงใช้ให้ไปตามหานางเกสรสุมณฑา กุมารทั้งหกกลับไปหลอกสินไช บอกว่าพระบิดาใช้ให้ไปตามเสด็จจา สินไช ท้าวสีโห และกุมารทั้งหกจึงเดินทางไปจนกระทั่งถึงฝั่งทะเล

จากนั้นสินไชเดินทางต่อไปกับหอยสังข์จนถึงเมืองอินราช รัชชนะกุมภกันท์ แต่แล้วนางเกสรสุมณฑายังไม่ยอมกลับเมือง เนื่องจากนางปรารถนาจะพบธิดาคือนางสุดาจันทร์ ซึ่งตกเป็นชายาของท้าวอรุณนาคแห่งบาดาลเมื่อครั้งที่กุมภกันท์แพ้พนันสะกา

สินไชจึงต้องลงไปแข่งพนันสะกาจนชนะ ได้นางสุดาจันทร์คืนมา ทั้งหมดเดินทางกลับนครปัญจาล แต่ระหว่างทาง กุมารทั้งหกกลับปลุกสินไชตกเหว ร้อนถึงพระอินทร์มาช่วยไว้ได้นำสินไชไปอยู่กับมารดาที่นอกเมืองตามเดิม

ต่อมา ท้าวฤศราชทรงทราบความจริงทั้งหมด จึงลงโทษโหร เทนรเทศกุมารทั้งหกกลับไปเมืองจำปา และโปรดฯ ให้สินไชครองนครปัญจาลสืบต่อไป

บนผนัง เราจึงจะได้เห็นเรื่องราวตอนต่างๆ ตามท้องเรื่องสินไช เช่นว่าสินไชเดินดงสินไชรบกับกุมภกันท์ โดยมีจารึกเป็นตัวธรรมอีสานและตัวไทยอธิบายกำกับแทบจะทุกตอน

ภาพที่ 4.6 ชูปแต้มภายนอกวัดสระบัวแก้ว เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องสังข์-สินไซ ตอนท้าวกุศราษเป็นพระราชากรอง เมือง อยู่กับนางนันทาเทวี

ภาพที่ 4.7 ชูปแต้มภายนอกวัดสระบัวแก้ว โหรงทำนายว่าลูกของน้องคนสุดท้ายที่เป็นหอยสังข์ จะเป็นกาลกีนีท้าวกุศราษจึงโปรดฯ ให้เนรเทศสามแม่ลูกจากนครปัญจาล

ภาพที่ 4.8 ชูปแต้มภายนอกวัดสระบัวแก้ว เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องสังข์-สินไซ ตอนสินไซเดินทางต่อไปกับหอยสังข์จนถึงเมืองอนิราช รบชนะกุมภกันท์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประเพณีกองฮด

ตามจารีตดั้งเดิม กองฮดเป็นพิธีถวายสมณศักดิ์ โดยชาวบ้าน ด้วย แต่ธรรมเนียมการเลื่อนสมณศักดิ์ โดยฝีมือชาวบ้านกันเอง ได้ยกเลิกไปตั้งแต่ พ.ศ. 2456 เมื่อ คณะสงฆ์ในภาคอีสานต้องขึ้นต่อการปกครองคณะสงฆ์จากส่วนกลาง

ฮางลินเป็นส่วนประกอบสำคัญของพิธีกรรมที่เรียกว่า “กองฮด” ซึ่งเป็นพิธีสงฆ์ พระภิกษุที่ชาวบ้านจัดขึ้นเพื่อยกย่องพระที่ปฏิบัติดีและมีความสามารถ และมักบวชมาแล้ว 3 พรรษาขึ้นไป บางครั้งก็ใช้ฮดสง (รดน้ำ) ผู้ที่ชาวบ้านนับถือได้ด้วย ภาพประเพณีพื้นบ้านในภาพมีรวงพญานาคที่มีเทียนปักอยู่รอบๆ เรียก “ฮางลิน(รางวัล)” หรือ ฮางฮด(รางวัล) ฮางลินทำด้วยไม้เนื้อแข็งขุดเป็นรวงยาว 6 ศอก หัวหางทำคล้ายพญานาค ส่วนคอเจาะรูกลมให้น้ำไหลลงได้ และมีราวเหล็กปักจากหัวไปหางสำหรับไว้ติดเทียน ตัวฮางลินอาจลงรักปิดทองตกแต่งอย่างสวยงาม (อุ่ทอง ประศาสน์วินิจฉัย, 2551: 23 – 25)

ภาพที่ 4.9 ภาพฮูปแต้มภายนอกวัดสระบัวแก้ว เขียนภาพประเพณีพื้นบ้านในภาพมีรวงพญานาคที่มีเทียนปักอยู่รอบๆ เรียก “ฮางลิน(รางวัล)”

ภาพที่ 4.10 ภาพฮูปแต้มภายในวัดสระบัวแก้ว เขียนภาพพิธี“กองฮด” ซึ่งเป็นพิธีสงฆ์พระภิกษุที่ชาวบ้านจัดขึ้นเพื่อยกย่องพระที่ปฏิบัติดีและมีความสามารถ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความเป็นอยู่ของชาวอีสาน

วิถีชีวิตของชาวอีสานสมัยก่อนแตกต่างจากปัจจุบันมาก สำหรับภาพสรุปแถมที่ปรากฏในวัดทั้ง 3 ที่ทำการวิจัย ทำให้เห็นภาพความเป็นอยู่บางส่วนที่เป็นชีวิตดั้งเดิมของชาวอีสานที่ใช้ความเป็นอยู่อย่างพอเพียง จากเอกสารต่างๆ เช่น บันทึกตรวจราชการมณฑลอุดรและมณฑลอีสาน เมื่อ พ.ศ. 2449 ของกรมพระยาดำรงฯ ให้ภาพชัดเจนและครอบคลุม ท่านเล่าว่า ชาวอีสานมีบ้านเรือนพออยู่ มีุ้งข้าวเก็บไว้พอกินใน 1 ปี ที่ลานบ้านปลูกพริก มะเขือ ข่า ตะไคร้ ไว้ทำอาหาร นอกบ้านมีสวนผลไม้ เช่น กกล้วย อ้อย หนาก มะพร้าว ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ต่อเขตสวนเป็นทุ่งนา ตางมีนาและโค กระบือ พอทำข้าวได้กินในครัวเรือน ถึงฤดูทำนาช่วยกันทั้งชาย หญิง, เด็ก และ ผู้ใหญ่ สิ้นฤดูนา ผู้ชายไปหาของขาย ผู้หญิงอยู่บ้านเลี้ยงไหมและทอผ้าทำเครื่องนุ่งห่ม เศษอาหารที่เหลือบริโภคใช้เลี้ยงไก่ หมู ไว้ขายไว้กิน การกินอยู่ของชาวบ้านทำได้เองโดยไม่ต้องซื้อหาสิ่งใด สิ่งที่ต้องซื้อ คือ เหล็ก เช่น จอบ เสียม มีดพรวา เป็นต้น หรือ เครื่องถ้วยชาม บางทีซื้อด้ายทอผ้า หรือผ้าผืนของอื่นๆ ที่มีพ่อค้าหาไปขาย มีโค กระบือ ออกลูกเหลือใช้ มีสัตว์เลี้ยงไว้เป็นอาหารหรือขายบ้างต่างบ้านต่างอยู่เป็นอิสระแก่กัน ไม่มีใครเป็นบ่าว ไม่มีใครเป็นนายใคร แต่ละตำบลนั้นจะหาเศรษฐกิจมีเงินเยอะเกิน 200 บาท ขึ้นไปไม่มี คนยากจนที่เป็นบ่าวคนอื่นก็ไม่มีเลยสักคนเดียว คงอยู่กันมาเช่นนั้นนับร้อยปี (อุทอง ประศาสน์วินิจฉัย , 2551: 92 - 93)

ภาพหนุ่มจับสาว ในรูปแถมเป็นการแสดงความเป็นอยู่และประเพณี "ลงขวง" คำว่า ขวง หมายถึง ลานหรือสนาม ถ้าเป็นลานบ้านเรียก ขวงเฮื่อน เรือนอีสานนิยมมีขวงเฮื่อนไว้ตากผ้าและอาหารแห้ง และให้เด็กวิ่งเล่นจัดงานต่างๆ เช่น งานศพ งานแต่งงาน ฯลฯ และเป็นลานให้ลูกสาวได้เลือกคู่ ผ่านการลงขวง

ประเพณีการลงขวง หมายถึง การที่หญิงสาวจะชวนกันลงมาทำงานที่ลานบ้านในเวลากลางวัน ระหว่างที่ทำงานจะมีผู้บ่าว (ชายหนุ่ม) แวะเวียนมาคุย มาช่วยทำงานเป็นกลุ่มๆ ถ้าพอออกพอใจกันก็อาจตามมาด้วยการสู่ขอ ระหว่างที่ผู้บ่าวยกขบวนมา พ่อแม่ของเจ้าสาวจะขึ้นนอนปิดประตูเงียบ ไม่เข้ามาก้าวร่ายยุ่งเกี่ยว เพื่อเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวคุยกันเต็มที่ ในระหว่างคุยกันก็ทำงานไปด้วย เช่น งานปั่นด้าย เย็บผ้า จับหมากพลู หรืองานดำข้าวด้วยครกกระเดื่อง จะมีผู้บ่าวมาช่วยและมาพูดคุยด้วย ผู้บ่าวอาจมาเป่าแคน ร้องเพลง ยกขบวนมาที่ลาน สาวๆ เตรียมต้อนรับ โดยหาน้ำหวาน ขนม บุหรี่มาเตรียมไว้ คู่ที่พอรู้ๆ ว่าชอบกันอยู่ก็จะแยกออกมาเป็นคู่ๆ คนไหนยังไม่มีคู่จะคุยได้ตอบเป็นกลุ่ม การเกี่ยวพาราสิ่มักไม่ใช่ภาษารวมตาแต่ใช้การโต้ตอบด้วยสำนวนโวหารที่คมคาย หนุ่มใดที่ได้ตอบได้ไพเราะและแต่งคำได้ตอบได้ทันควัน มักเป็นที่พอใจของสาว ๆ แสดงถึงเป็นผู้มีสติปัญญาดีสามารถแก้สถานการณ์เฉพาะหน้าได้ดี สามารถเป็นผู้นำครอบครัวได้ดี

• การแต่งกาย

จากภาพในรูปแต้มของวัดที่วิจัยทำให้ลักษณะการแต่งกายของชาวอีสาน คือ ในภาพงานบุญ เป็นภาพชาวอีสานแต่งตัวสวยงามเฉพาะเวลามีงานสำคัญ เช่น งานบุญ งานแต่งงาน บวช สำหรับผู้ชายนุ่งกางเกงขาก๊วยสีเข้ม น้ำเงิน หรือ น้ำตาล อาจใส่เสื้อสีแปลกๆ ผ้าขาวม้าที่ใช้เป็นไหมที่มีสีสันสวยงาม บางคนอาจนุ่งกางเกงแพรสีสวยๆ ใช้ผ้าขาวม้าคล้องคออีกผืน สำหรับผู้หญิงจะใส่เสื้อผ้าไหมสีต่างๆ บางคนใช้ผ้าแถบสีสวย หม่มเป็นสไบทับด้านนอกอีกชั้น สีที่ยอมเป็นสีธรรมชาติ เช่น ถ้าย้อมสีเหลือง ใช้แก่นเข สีแดงย้อมด้วยครั่ง สีลูกหว้าย้อมด้วยคราม ถ้าย้อมด้วยลูกกระเจาย

สำหรับผ้าซิ่น ของชาวอีสาน สามารถแสดงฐานะทางสังคม ผู้ดีมีสกุลจะนุ่งซิ่นที่มีลวดลายประณีตสวยงามกว่าชาวบ้าน สาวที่แต่งงานแล้วนิยมใช้ผ้า 3 ซิ่นมาต่อกันเป็นซิ่น โดยแบ่งเป็นส่วนหัวซิ่น ส่วนตัวซิ่นและตีนซิ่น ผ้าแต่ละส่วนจะมีขนาดลวดลายต่างกัน ส่วนสาวที่ยังไม่แต่งงานจะนุ่งผ้ามัดหมี่ที่ทอเป็นผืนเดียวกันตลอด มีลายที่ริมขอบด้านล่างเล็กน้อย อาจเป็นลายรูปสัตว์ เช่น ไก่ฟ้า และหงส์ทอง เป็นต้น

• เครื่องดนตรีอีสาน

จากการศึกษาภายในรูปแต้มมีบางตอนมีการพ้อนรำในงานบุญประเพณี ซึ่งมีการใช้ดนตรีประกอบโดยเฉพาะแคน ซึ่งเป็นดนตรีเด่นของภาคอีสานในการพ้อนรำเป็นเรื่องบันเทิง สนุกสนาน และเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบพิธีงานบุญประเพณี พิธีกรรม เพื่อติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือการรำผีฟ้า เป็นการติดต่อขบไหว้วิญญาณสิ่งชั่วร้าย มีหมอลำเป็นผู้เชี่ยวชาญการขับลำ และมีแคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบ เพิ่มความสนุกสนาน และบูชาเทพด้วยการพ้อนประกอบการลำ

อีสานสมัยก่อน ชาวหนุ่มทุกคนต้องเป่าแคนเป็น แคนใช้เป่าเล่นแก้เหงาเวลาเลี้ยงควายอยู่คนเดียว หรือเวลาไปเล่นสาว ผู้บ่าวนิยมเป่าแคน ในงานบุญต่างๆ ต้องมีหมอลำ และหมอลำ เหมือนคำขวัญเกี่ยวกับดินแดนอีสาน คือ “เมืองหมอลำ แดนหมอลำ” ช่วงแต้มเขียนภาพขบวนแห่พระเวศในรูปแต้ม อีสาน มีภาพคนเป่าแคน ถ้ำขาดเสียงแคนหรือไม่มีหมอลำงานคงเหงาจนแทบไม่เป็นงานเลยทีเดียว

• บ้านเรือน

ชาวอีสานนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกระจุก โดยมีที่ทำกินอยู่รอบนอก ลักษณะบ้านเรือนที่เห็นในรูปแต้ม แสดงให้เห็นลักษณะบ้านเรือนแบบต่างๆ เช่น

- บ้านเรือนชั่วคราว ใช้เฉพาะฤดูกาลหรือตอนกลางวัน เป็นเถียงนา, เถียงไร่ ซึ่งเป็นกระท่อมโล่งๆ ยกพื้นสูง เสาทำจากไม้จริง หรือไม้ไผ่ โครงเรือนเป็นไม้ไผ่ หลังคามุงหญ้าคา พื้นใช้ไม้ซี้ฟาก (ไม้ไผ่ทุบ) มักไม่กั้นฝา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- **เรือนกิ่งถาวร** เป็นบ้านที่หนุ่มสาวสร้างชั่วคราวก่อนที่จะสร้างเรือนใหญ่แยกครอบครัว ในสมัยโบราณ ชาวอีสานมีความเชื่อว่าผู้ที่ออกเรือนใหม่ทุกคนจะออกไปอยู่เรือนที่ตนเองสร้างใหม่ทันทีโดยไม่อยู่เฮือนเหย้า (เรือนกิ่งถาวร) ไม่ได้ ลักษณะเรือนเหย้าไม่พื้ถิพิตันเรื่องวัสดุ และการก่อสร้างมักเป็นเรือนเครื่องผูก (ใช้เถาไม้ผูก ไม่ใช้วิธีเข้าลิ้มหรือตอกตะปู) ขนาด 2 ห้องเสา มีเพียง 2 ห้อง คือ ห้องนอน กับห้องอเนกประสงค์ที่ใช้ทำกิจกรรมสารพัด
- **เรือนถาวร** มีโครงสร้างไม้จริง (เฮือนเครื่องสับ) รูปทรงสี่เหลี่ยมใต้ถุนสูง หลังคาจั่วทรงสูง เพื่อให้ฝ้าฝนไหลผ่านได้อย่างรวดเร็ว เสากลมหรือ เสาเหลี่ยม ฝาเป็นไม้ไผ่สานลาย หรือไม้กระดาน เรือนถาวรมักเป็น "เฮือนเกย" ซึ่งประกอบด้วย เฮือนนอนใหญ่ เกย ชานแดด เฮือนไฟ และข้างแอ่งน้ำ (ร้านหม้อน้ำ)

• อาชีพ

อาชีพหลักๆ ของชาวอีสาน มีการทำนา ซึ่งนาของชาวอีสานไม่ใช่เพื่อปลูกข้าวอย่างเดียว แต่เป็นแหล่งอาหารสำคัญของชาวอีสาน เช่น การหาแมงกิ้นูน ที่อยู่ตามกองขี้ควาย ไม้มดแดง เห็ดอีเห็ดอีทา รวมถึงลูกอ๊อด กบ เขียด ต่างๆ ซึ่งสัตว์เหล่านี้เป็นอาหารแหล่งโปรตีนชั้นดีของชาวอีสานสามารถเลี้ยงคนได้ทั้งครอบครัว และมีการปลูกพืชผักพื้นบ้านใช้ทำอาหารในการทำมาหากิน อุปกรณ์ที่ใช้ คือ เครื่องจักสาน ซึ่งผู้ชายเกือบทุกคนสามารถรู้วิธีจักสานทำเครื่องใช้ต่างๆ ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน รูปแบบเรียบง่ายและสามารถใช้ประโยชน์ใช้สอยอย่างเต็มที่ วัสดุที่ใช้สานเป็นวัสดุท้องถิ่น เช่น กก หวาย ใบลาน ใบมะพร้าว ไม้ไผ่ ในภาพชุดแปดที่ข้างแถมเขียนนั้น ทำให้ผู้ชมเห็นลักษณะการใช้ชีวิตประจำวัน มีการทำนา จับปลา และเห็นภาพอุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอยของชาวอีสาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครื่องจักสานที่เป็นเครื่องมือที่ใช้ในบ้าน ภาชนะใส่อาหาร เช่น กระติบข้าวเหนียว เครื่องมือทำมาหากิน เครื่องมือดักสัตว์ เครื่องมือการเลี้ยงไหมทอผ้า รวมถึงเครื่องจักสานที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน เช่น ชั้นหมากเบ็ง (เป็นพาพุ่มดอกไม้ใช้ในพิธีกรรม) ก่องข้าวขวัญ พานบานศรี ช่างแถมได้แสดงให้เห็นภาพชีวิต และความ เป็นอยู่ของชาวอีสานได้เป็นอย่างดี ในภาพซึ่งสอดแทรกในเรื่องพื้นบ้าน สังข์ - สิ้นไซ หรือพระเวสสันดรเป็นบันทึก เรื่องราวของชาวอีสานอีกแบบหนึ่ง ซึ่งมีคุณค่าต่อผู้ชมรุ่นหลังต่อไป

ภาพที่ 4.11 วัดสระบัวแก้ว ในภาพเห็น
การแต่งกายสวยงามของชาวอีสานใน
งานบุญ การเป่าแคน ซึ่งเป็นดนตรี
พื้นเมือง ลักษณะการร่ายรำ เห็นชีวิต
ประเพณีของชาวอีสาน

ภาพที่ 4.12 วัดสระบัวแก้ว ในภาพเห็น
การแต่งกายของชาวอีสานแบบชาวบ้าน
ในชีวิตประจำวัน การทำมาหากิน จับ
ปลาเป็นอาหาร

ภาพที่ 4.13 สูดัดมกายในวัดสระบัว
แก้ว ในภาพเห็นการใช้กระบุงตักน้ำ
และแต่งกายของชาวอีสานแบบชาวบ้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.14 stup เต็มภายในวัดมหาจุฬิม
วิทยาราม ลักษณะเรือนแบบศาลา
แบบไทยเป็นจั่วแหลม ไม่มีผนัง

ภาพที่ 4.15 stup เต็มภายในวัดสระบัว
แก้ว ลักษณะเรือนของชาวอีสานแบบ
ชาวบ้าน ได้ถุนโล่ง ยกสูง ใช้ไม้ทำผนัง
บางส่วน เป็นเรือนแบบเครื่องสับ

ภาพที่ 4.16 stup เต็มภายนอกวัดสระบัว
แก้วลักษณะปราสาทของพระราชา ใน
เรื่อง สังข์-สินไซ เป็นอาคารยกฐานสูง
มียอดปราสาทแหลมแบบไทย

เอกสารนี้เป็นลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัยสงขลา
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

การวิเคราะห์การใช้โครงสีของงานจิตรกรรมภายในและภายนอกสิม

การศึกษาและวิเคราะห์การใช้สีในงานตกแต่งภายในวัดที่ทำการวิจัย โดยศึกษาการใช้สีบริเวณ ผนัง, เพดาน, พื้น ซึ่งเป็นองค์ประกอบของงานสถาปัตยกรรมภายในทั้งหมด โดยแบ่งขั้นตอนการศึกษาดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเรื่องราวภาพรวมของผนัง, เพดานและพื้น

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์แยกรายละเอียดของชุดโครงสีของผนัง

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์และสรุปเปรียบเทียบโครงสีเป็นคำร้อยละ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเรื่องราวภาพรวมของผนัง, เพดานและพื้น

วิธีการศึกษาโดย

- ถ่ายภาพรวมการตกแต่งภายใน ให้เห็นผนังแต่ละด้านตามทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก, ทิศเหนือ, ทิศใต้

- ศึกษาเรื่องราวโดยรวมของ ผนัง ให้เห็นการใช้สีและลักษณะเรื่องราวของภาพจิตรกรรมบนผนังทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก, ทิศเหนือ, ทิศใต้

การจัดองค์ประกอบของภาพจิตรกรรมในผนังแต่ละด้าน

การตกแต่งหน้าต่างและประตู

เพดาน ศึกษาโครงสร้างเพดานและลักษณะการใช้สีของเพดาน

พื้น ภาพรวมของพื้น (ในช่วงเวลาศึกษาปี 2552)

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์แยกรายละเอียดของชุดโครงสีของผนัง

วิธีการศึกษา

ผู้วิจัยได้นำแถบสี PANTONE ซึ่งเป็นแถบสีที่ใช้สำหรับงานพิมพ์นำไปเทียบกับภาพจิตรกรรมในสถานที่จริง เพื่อให้ได้สีที่ใกล้เคียงกับของจริงมากที่สุด และจดรหัสของแถบสีไว้เพื่อใช้ในการพิมพ์ และเพื่อสะดวกแก่ผู้ที่สนใจสามารถหารหัสสีที่ไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์(โปรแกรม PHOTOSHOP) ซึ่งจะสะดวกในการนำโครงสีไปใช้ประยุกต์ในงานอื่นๆ

ผนัง เนื่องจากวัดที่ทำการศึกษา 3 แห่งในจังหวัดขอนแก่น มีภาพจิตรกรรมทั้งภายในและภายนอกของสิม โดยเรื่องราวที่เขียนภายในและภายนอกสิมเป็นเรื่องต่างๆดังนี้

วัดสระบัวแก้ว

- ภายนอกเป็นเรื่อง พระรามชวดกทั้ง 4 ผนัง

- ภายในเป็นเรื่อง พุทธประวัติ และสินไชบางตอน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดสวนวาริพัฒนาราม

- ภายใน เขียนพระเวสสันดรชาดก สิ้นไซ รานูอมจันทร์ นาค ครุฑ สิงห์
- ภายนอก เขียนเรื่อง สิ้นไซ (สังข์ศิลป์ไชย) และนรกภูมิ บริเวณหน้าต่างโค้ง 2 ชั้น เขียนลวดลายเครือเถาประดับอย่างสวยงาม และไม่ซ้ำแบบกัน บริเวณเสากายนอก ติดผนัง เขียนลายเครือเถา และลายพญานาคเกี่ยวพันกัน

วัดมัชฌิมิวิทยาการ

- ภายใน เขียน ภาพต้นโพธิ์ มีเทวดาอยู่ใต้ต้นโพธิ์ด้านซ้ายและขวา
- ภายนอก เขียนเรื่อง เรื่องราวมหาชาติพระเวสสันดรชาดก ๑๓ กัณฑ์และแทรก ประเพณีชาวอีสาน

สำหรับการตกแต่งภายในนั้น สิมของอีสานไม่มีการตกแต่งภายในมากนักเหมือน โบสถ์หรือวิหารของวัดในภาคกลางและภาคเหนือ อาจเนื่องจากมีงบประมาณจำกัดทำให้ สิมมีขนาดเล็ก ภายในเป็นที่สำหรับกิจกรรมของสงฆ์ ส่วนภายนอกนิยมเขียนรูปแต้มอย่างสวยงามเพื่อให้ชาวบ้านที่มาร่วมงานซึ่งส่วนใหญ่อยู่ภายนอกสิมได้ดู

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้แยกหมวดหมู่โครงสร้างหลักๆของภาพรูปแต้มดังนี้

- โครงสร้างของภาพคนและเครื่องแต่งกายเช่นกลุ่มเทวดา,ข้าราชการ(ดูภาพที่ 5.7,5.8,5.9)
- โครงสร้างของภาพอาคารบ้านเรือน เช่น ปราสาท, เรือนไทย(ดูภาพที่ 5.10,5.11,5.12)
- โครงสร้างของภาพทิวทัศน์ เช่น ก้อนหิน, ต้นไม้, (ดูภาพที่ 5.13,5.14,5.15)

หน้าต่างและประตู

วัดสระบัวแก้ว

- หน้าต่าง มี 4 บาน อยู่บนผนังด้านยาว ด้านละ 2 บานกรอบบานทาสีแดง
- ประตู ด้านหน้ามีประตูทางเข้า กรอบบานเป็นไม้แกะสลัก ทาสีแดงเข้มบานประตูเรียบ ทำด้วยไม้ทาสีแดง(ดูภาพที่3.6)

วัดสวนวาริพัฒนาราม

- หน้าต่างโค้ง 8 บาน อยู่บนผนังด้านยาว ด้านละ 3 บานแต่ก่ออิฐฉาบปูนปิดทึบ 2 บาน ด้านในที่ติดกับบริเวณพระประธาน และ ด้านหน้ามีหน้าต่างโค้ง 2 บาน
- ประตูทางเข้าเป็นช่องประตูโค้ง ด้านข้างประตูมีหน้าต่างโค้ง 2 บาน

ประตูและหน้าต่างปล่อยเป็นช่องโล่งไม่มีบานปิด

วัดมัชฌิมิวิทยาการ

- หน้าต่างโค้ง 8 บาน แต่ก่ออิฐฉาบปูนปิดทึบ 2 บาน ด้านในที่ติดกับบริเวณพระประธานและ ด้านหน้าข้างประตูมีหน้าต่างโค้ง 2 บาน
- ประตูทางเข้าเป็นช่องประตูโค้ง ด้านข้างประตูมีหน้าต่างโค้ง 2 บาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประตูและหน้าต่างปलอยเป็นช่องโง่ไม่มีบานปิด มีเหล็กดัดติดที่หน้าต่าง(ดูภาพที่ 3.26)

เพดาน

วัดสระบัวแก้ว โครงสร้างปูนทาสีขาว ไม่มีการตกแต่ง(ดูภาพที่ 3.4)

วัดสวนวาริพัฒนาราม โครงสร้างหลังคาตีฝ้าปิด ตกแต่งไม้ไผ่สาน(ดูภาพที่ 3.12)

วัดมัชฌิมวิทยาการ โครงสร้างหลังคาตีฝ้าปิด ทาสีขาว(ดูภาพที่ 3.25)

พื้น การตกแต่งพื้น (ในช่วงเวลาที่สำรวจ พ.ศ. 2552)

วัดสระบัวแก้ว ปูกระเบื้องเคลือบสีน้ำตาลอ่อน(ดูภาพที่ 3.4)

วัดสวนวาริพัฒนาราม ปูนขัดมัน มีเสื่อวางหน้าพระประธาน(ดูภาพที่ 3.12)

วัดมัชฌิมวิทยาการ ปูนขัดมัน ปูพรมแดง(ดูภาพที่ 3.25)

หมายเหตุ การใช้สีและวัสดุปูพื้นเป็นส่วนที่เปลี่ยนแปลงบ่อยที่สุดเนื่องจากผู้ใช้โบสถ์ หรือสิม และเจ้าอาวาสมีอำนาจปรับปรุงได้ง่าย

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์และสรุปเปรียบเทียบโครงสร้างเป็นคำร้อยละ

เนื่องจากวัดที่ทำการศึกษา 3 แห่ง มีภาพรูปเต็มทั้งภายในและภายนอกเพื่อเป็นการตกแต่งผนังภายในและภายนอก ส่วนการตกแต่งเพดานและพื้นนั้นไม่มีการตกแต่ง ในงานวิจัยครั้งนี้จึงขอกล่าวถึงแต่การตกแต่งผนังในรายละเอียด ส่วนพื้นและผนังให้เห็นเป็นภาพรวม

ตัวอย่างวิเคราะห์และสรุปเปรียบเทียบโครงสร้างเป็นคำร้อยละ

วิธีการศึกษา

เนื่องจากผนังจิตรกรรมในทิศเหนือ ทิศใต้ จะยาวมากจึงแบ่งช่วงผนังเป็นช่วงๆ เพื่อให้สะดวกในการเช็คค่าสี (ดูภาพที่ 5.1) เมื่อได้ภาพแต่ละช่วงนำมาแยกสีโดยวิธีทาง PHOTOSHOP จากเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยกำหนดโครงสร้างหลักๆ เช่น

โทนสีน้ำเงิน (ดูภาพที่ 5.2) โทนสีครีม – ขาว (ดูภาพที่ 5.3)

โทนสีเหลือง (ดูภาพที่ 5.4) โทนสีเขียว (ดูภาพที่ 5.5)

ในโปรแกรม PHOTOSHOP จะให้ค่าพิกเซล(pixel)ในภาพเป็นตัวเลข เมื่อหาค่าครบทุกด้าน นำค่าสีของภาพทั้งหมดมารวมกัน

นำค่าตัวเลขของพิกเซลที่ได้มาคิดเป็นคำร้อยละ (ดูตัวอย่างภาพที่ 5.6 ที่คิดผนังเป็นส่วนเดียว) จากภาพผนัง 1 ส่วน (ภาพที่ 5.1) เมื่อนำโทนสีแต่ละสีที่เป็นคำร้อยละมาเปรียบเทียบกัน ทำให้เราเห็นภาพรวมของการใช้ปริมาณโครงสร้างต่างๆ ว่ามีมากน้อยต่างกันอย่างไร

นำโครงสร้างที่มีของผนังทุกทิศ คือ เหนือ ใต้ ตะวันออก ตะวันตก มารวมกันทั้งหมด และนำเปอร์เซ็นต์สีของจิตรกรรมบนผนังนี้ไปรวมกับโครงสร้างของเพดานและพื้น นำมาสรุปโครงสร้างเปรียบเทียบกันโดยในงานวิจัยครั้งนี้ คือคำนวณ ผนัง เทียบสีแต่ละส่วนเป็น 100%

(ดูภาพตารางที่ 5.1,5.2,5.3)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตัวอย่างวิธีจำแนกสีของภาพสุปแต่่มวัดสระบัวแก้วเป็นคำร้อยละ

ภาพที่ 5.1 ภาพสุปแต่่มแต่ละส่วน

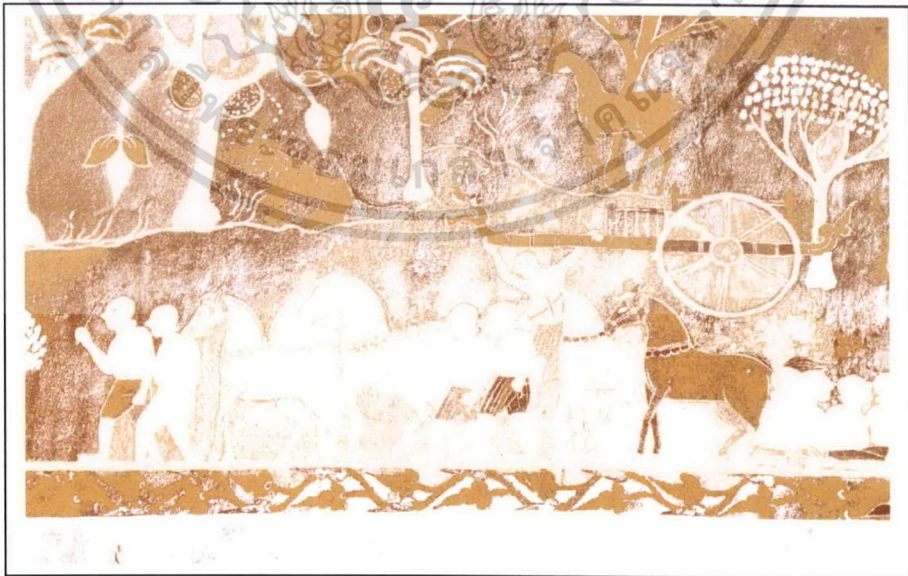
ภาพที่ 5.2 การแยกสีโทนสีน้ำเงิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตัวอย่างวิธีจำแนกสีของภาพสุปแต่้มวัดสระบัวแก้วเป็นคำร้อยละ

ภาพที่ 5.3 การแยกสีโทนสีครีม

ภาพที่ 5.4 การแยกสีโทนสีเหลือง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

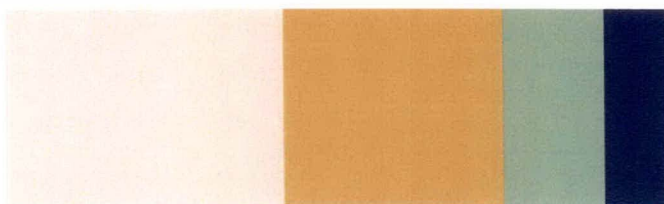
ตัวอย่างวิธีจำแนกสีของภาพสूपแต้มวัดสระบัวแก้วเป็นคำร้อยละ

ภาพที่ 5.5 การแยกสีโทนสีเขียว

จากภาพตัวอย่าง สूपแต้มวัดสระบัวแก้ว 1 ส่วน เมื่อเช็คค่าโทนสีแต่ละโทนสีเปรียบเทียบกัน จะเห็นปริมาณการใช้สีมากน้อยต่างกัน เมื่อนำมาคิดเป็นคำร้อยละ

วัดสระบัวแก้ว	ครีม	เหลือง	เขียว	น้ำเงิน	รวม
	79100	52909	21897	14042	167948
	47%	31%	13%	8%	100%

ภาพที่ 5.6 โทนสีเปรียบเทียบกันของสूपแต้มวัดสระบัวแก้ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คนและเครื่องแต่งกาย

ภาพที่ 5.7 ฐูปแต้มภายนอก วัดสระบัวแก้วแสดงให้เห็นการ แต่งกายของทหาร ข้าราชการบริวาร และชาวบ้าน การใช้สีส่วนใหญ่ ใช้สีเหลือง น้ำเงิน เขียว น้ำตาล

ภาพที่ 5.8 ฐูปแต้มภายในวัด สนวนวารัพัฒนาราม แสดงให้ เห็นการแต่งกายของทหาร ข้าราชการ บริวาร และชาวบ้าน การใช้สี ส่วนใหญ่ใช้สีเหลือง น้ำเงิน เขียว น้ำตาล

ภาพที่ 5.9 ฐูปแต้มภายนอก วัดมัชฌิมวิทยาราม แสดงให้เห็น การแต่งกายของหญิงชาวบ้าน นุ่งซิ่น บางคนใส่เสื้อบางคนไม่ใส่ เสื้อ การใช้สีส่วนใหญ่ใช้สีเหลือง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

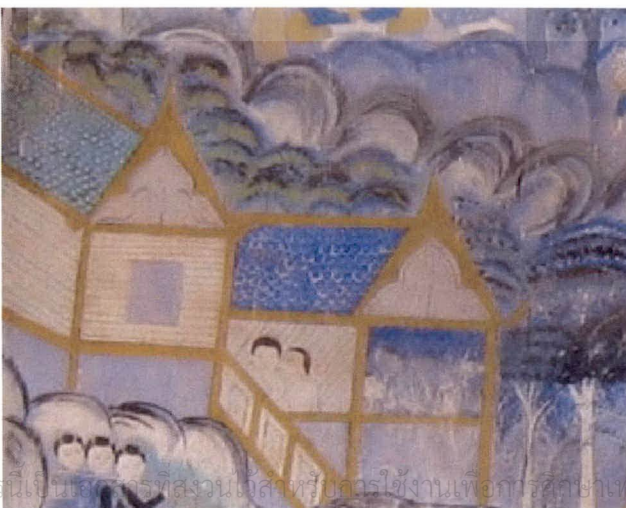
อาคารบ้านเรือน

ภาพที่ 5.10 stup เต็มภายนอก
วัดสระบัวแก้วแสดงให้เห็นศาลา
แบบไทย การใช้สีส่วนใหญ่ใช้สี
เหลือง น้ำเงิน เขียว น้ำตาล

ภาพที่ 5.11 stup เต็มภายในวัด
สวนวาริพัฒน์นาราม แสดงให้เห็น
ลักษณะบ้านเรือนเป็นเรือนไทยใต้ถุน
สูงโปร่ง การใช้สีส่วนใหญ่ใช้สีเหลือง
น้ำเงิน เขียว น้ำตาล

ภาพที่ 5.12 stup เต็มภายนอก
วัดมัชฌิมวิทยาราม แสดงให้เห็น
บ้านเรือนของชาวบ้าน การใช้สีส่วนใหญ่
โครงบ้านใช้สีเหลือง หลังคาสี
น้ำเงิน ฟ้า เขียว โยชน์ด้านการค้า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไป
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทิวทัศน์

ภาพที่ 5.13 ชูปแต้มภายนอก
วัดสระบัวแก้วแสดงให้เห็นการ
เขียนทิวทัศน์ต้นไม้ พุ่มไม้ และ
ภูเขา การใช้สีส่วนใหญ่ใช้ สี
เหลือง น้ำเงิน ฟ้า เขียว น้ำตาล

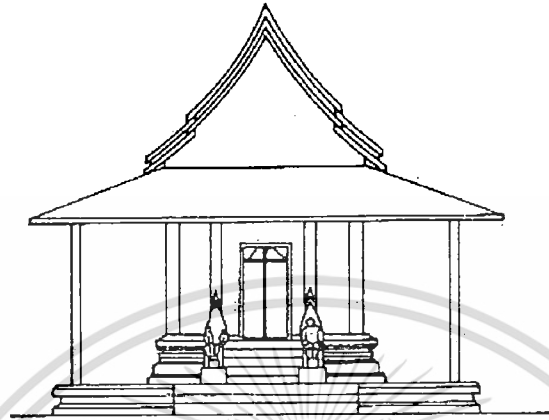
ภาพที่ 5.14 ชูปแต้มภายใน
วัดสวนวรวิฑฒนาราม แสดงให้
ทิวทัศน์การเขียนพุ่มไม้ ต้นไม้
และก้อนหิน การใช้สีส่วนใหญ่ใช้
สีเทา น้ำเงิน เขียว น้ำตาล

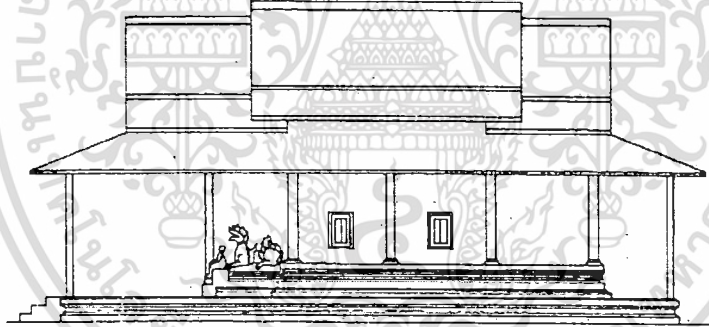
ภาพที่ 5.15 ชูปแต้มภายนอก
วัดมหัชฌิมวิทยาราม แสดงให้เห็น
ทิวทัศน์ การเขียนป่า มีต้นไม้ พุ่ม
ไม้ ไซดหิน การใช้สีส่วนใหญ่ใช้สี
น้ำเงิน ฟ้า เขียว เทา และดำ

เอกสารเป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์เพื่อการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

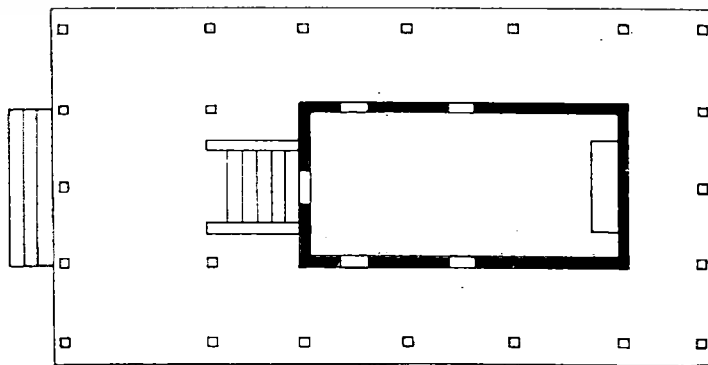
วัดสระบัวแก้ว จ.ขอนแก่น

รูปด้านหน้า

รูปด้านข้าง

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ เมตร

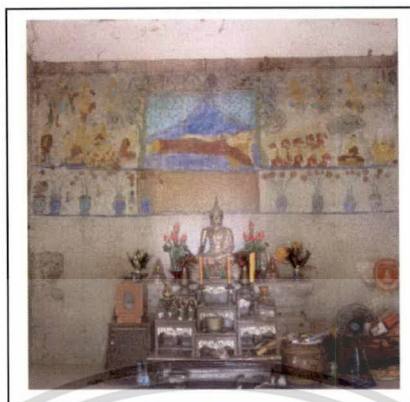
แปลน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และข้อมูลอ้างอิงเดิมของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพจาก - ไพโรจน์ สโมสธ.2532:131

stupamāyānīvatṭasabāwākwā

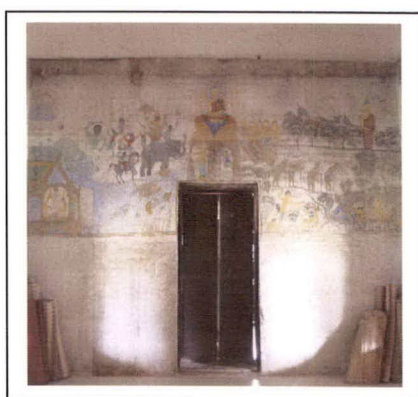
ทิศตะวันตก

ทิศเหนือ

ทิศใต้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษานี้เท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดสระบัวแก้ว สีจิตรกรรมภายใน

	C 31 M 23 Y 40 K 0		C 57 M 34 Y 62 K 10
	C 40 M 52 Y 100 K 22		C 66 M 43 Y 62 K 22
	C 43 M 48 Y 85 K 21		C 72 M 37 Y 46 K 9
	C 38 M 86 Y 95 K 60		C 63 M 49 Y 45 K 14
	C 59 M 59 Y 69 K 49		C 85 M 74 Y 33 K 18
	C 71 M 60 Y 68 K 64		C 87 M 78 Y 41 K 33

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดสระบัวแก้ว

ทิศเหนือ

ทิศใต้

ทิศตะวันออก

ทิศตะวันตก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดสระบัวแก้ว สีจิตรกรรมภายนอก

	C 39 M 36 Y47 K 2		C 63 M 39 Y79 K 23
	C 41 M 39 Y63 K 8		C 82 M 46 Y58 K 28
	C 38 M 41 Y 87 K 11		C 80 M 40 Y51 K 16
	C 56 M 68 Y74 K72		C 66 M 57 Y40 K 16
	C 72 M 66 Y67 K 83		C 100 M 95 Y37 K 35
	C 37 M 62 Y70 K 23		C 89 M 37 Y 71 K 25

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.1 ผลการแยกโครงสร้างวัสดุระดับแก้ว

ผตอนการแยกโครงสร้างมีดังนี้

- แบ่งวิธีการคำนวณค่าสีตามระนาบของผนัง(ซึ่งรวมหน้าต่างและประตู) , เพดานและพื้น ผนัง 4 ด้าน คือด้านทิศเหนือ - ทิศใต้ - ทิศตะวันออก - ทิศตะวันตก ซึ่งมีภาพจิตรกรรมหลายโทนสี

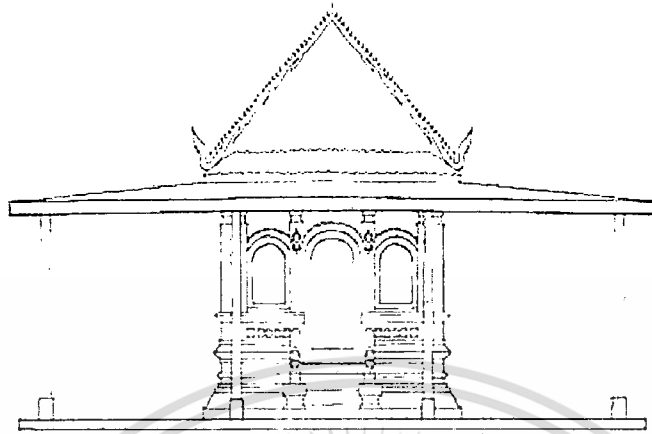
- นำภาพถ่ายของแต่ละระนาบมาแยกโทนสี โดยใช้โปรแกรม photoshop ซึ่งให้ค่าจุดสี(pixel) ตามตัวเลขในตารางดังนี้

วัสดุระดับแก้วภายนอก	ครีม	เหลือง	เขียว	ฟ้า-เขียว	ฟ้า-เทา	น้ำเงิน	น้ำตาล	ดำ	รวม	
จิตรกรรม	370674	17550	17219	13496	68852	18551	50867	63295	620504	
หน้าต่าง (2 บาน)							54010			
จิตรกรรม	378117	32313	14560	22784	29237	30374	36433	29997	573815	
หน้าต่าง (2 บาน)							54010			
จิตรกรรม	24117	645	869	5292	5910	7114	2075	1421	47443	
ประตู (1 บาน)							69304			
จิตรกรรม	71269	4913	4156	25085	2605	19938	7074	10533	145573	
รวม	844177	55421	36804	66657	106604	75977	273773	105246	1387335	
	60.8	4.0	2.7	4.8	7.7	5.5	19.7	7.6	100.0	
วัสดุระดับแก้วภายใน	ครีม	เหลือง	เขียวอ่อน	ฟ้า-เขียว	เทา-เขียว	ฟ้า-เทา	น้ำเงิน	น้ำตาล	ดำ	รวม
จิตรกรรม	437241	12894	1952	2954	917	0	9918	21705	4499	492080
หน้าต่าง (2 บาน)										
จิตรกรรม	463126	35088	4438	0	93676	8388	0	5916	11520	622152
หน้าต่าง (2 บาน)										
จิตรกรรม	143293	9404	7484	7414	7414	5986	709	1284	4592	187580
ประตู (1 บาน)										
จิตรกรรม	102320	3576	20893	5362	0	0	14477	12276	5070	163974
รวม	1145980	60962	34767	15730	102007	14374	25104	41181	25681	1465786
	78.2	4.2	2.4	1.1	7.0	1.0	1.7	2.8	1.8	100.0

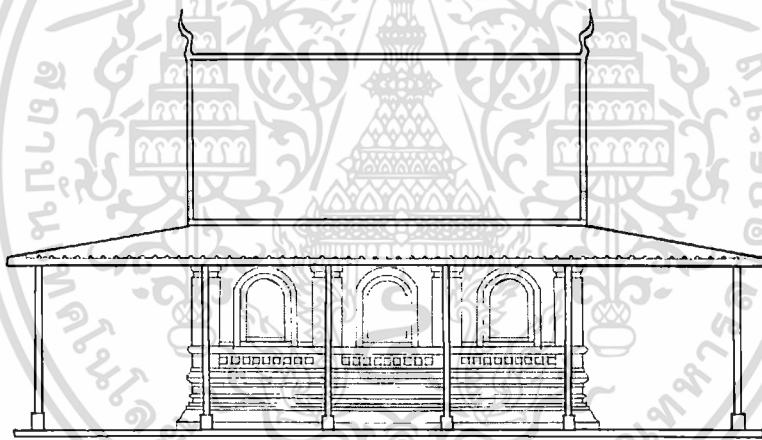
ค่าของโครงสร้างเมื่อเทียบเป็น 100% ในแต่ละส่วนของ ผนัง , เพดาน , พื้น
ผนัง = 100% เพดาน = 100% พื้น = 100 %

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

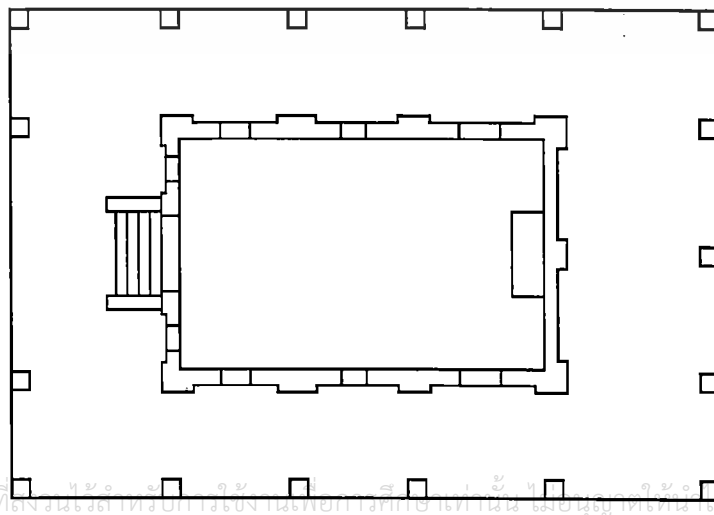
วัดสวนวาริพัฒนาราม จ.ขอนแก่น

รูปด้านหน้า

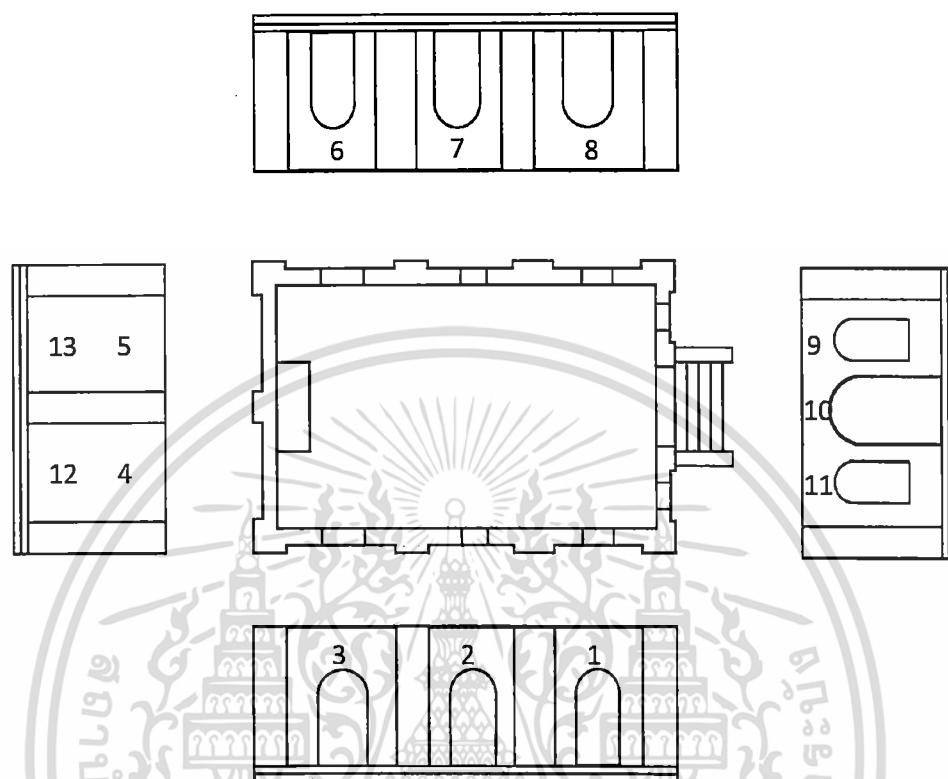

รูปด้านข้าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์หรือการใช้งานเฉพาะเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ฉีกไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งยังเป็นการขโมยงานและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้
 แปลน

ผังแสดงลำดับอุปแต้มผนังด้านนอก เรื่อง เวสสันดรชาดก วัดสนวนวาริพัฒนาราม

1. เมืองเปงจาล พญาอุศลราชผู้ครองเมือง ประทับอยู่ในปราสาทพร้อมทั้งมเหสีทั้งหก หลังจากเนรเทศนางจันทามเหสีเอกนางลูนและโอรสทั้งสามคือ สินไชสังข์ทอง และสีโหออกจากเมืองไป
2. น้องสาวพญาอุศลราช นางสุมณฑาเที่ยวชมสวนถูกยักษ์กุมภภัณฑ์แห่งเมืองอินราชมาลักตัวอุ้มเหาะไป
3. ปราสาทกลางป่าที่มเหสีจันทา นางลูน สินไช สังข์ทอง และสีโหอาศัยอยู่ โอรสทั้งหกของพญาอุศลราชเดินทางตามหานางสุมณฑา ได้พบกับสินไชจึงหลอกให้ช่วยตามนางสุมณฑา
4. สินไชออกเดินทางพร้อมด้วยสังข์ทอง สีโห และกุมารทั้งหก
5. สินไช สังข์ทอง สีโห เดินทางไปเมืองอินราชผ่านด่านต่างๆ ด่านแรก คือ ด่านงูชวง(พญานาค) ผู้รับจนได้รับชัยชนะ สินไชจึงเดินทางต่อ มีสังข์ทองแปลงร่างเป็นเรือแล่นข้ามลำน้ำ
6. สินไชผ่านด่านที่สอง ต่อกู้กับวรุณยักษ์ได้รับชัยชนะ จึงเดินทางข้ามน้ำอีกมีสังข์ทองแปลงร่างเป็นเรือให้นั่ง
7. ด่านที่สาม คือ ด่านช้างสี่เชือกบิรवारของยักษ์กุมภภัณฑ์ สินไชต่อสู้ชนะแล้วเดินทางต่อ
8. ด่านที่สี่ คือ ด่านยักษ์สี่ตน สินไชต่อสู้ชนะออกเดินทางจนถึงป่านารีผล จึงสู้รบแย่งชิงนารีผลกับวิทยากร
9. สินไชเดินทางต่อถึงเขาวงระบาศ พบเหล่านางกินรี และได้เซยชมนางกินรี
10. สินไชเดินทางข้ามน้ำนั่งอยู่บนเรือสังข์ทองแปลงร่าง
11. สินไช สังข์ทอง เดินทางถึงเมืองอินราชของยักษ์กุมภภัณฑ์ พานางสุมณฑากลับเมืองเปงจาล
12. สินไช ต่อกู้ฆ่ายักษ์กุมภภัณฑ์ตาย
13. ภาพนรกภูมิแสดงภาพการถูกรุกรานและลงโทษ ด้วยวิธีแปลกๆ ตามบาปกรรมที่กระทำไว้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่อนุญาตให้ส่วนราชการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่าการณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้
 13. ภาพนรกภูมิแสดงภาพการถูกรุกรานและลงโทษ ด้วยวิธีแปลกๆ ตามบาปกรรมที่กระทำไว้

วัดสนวนวาริรัตนาราม

1

2

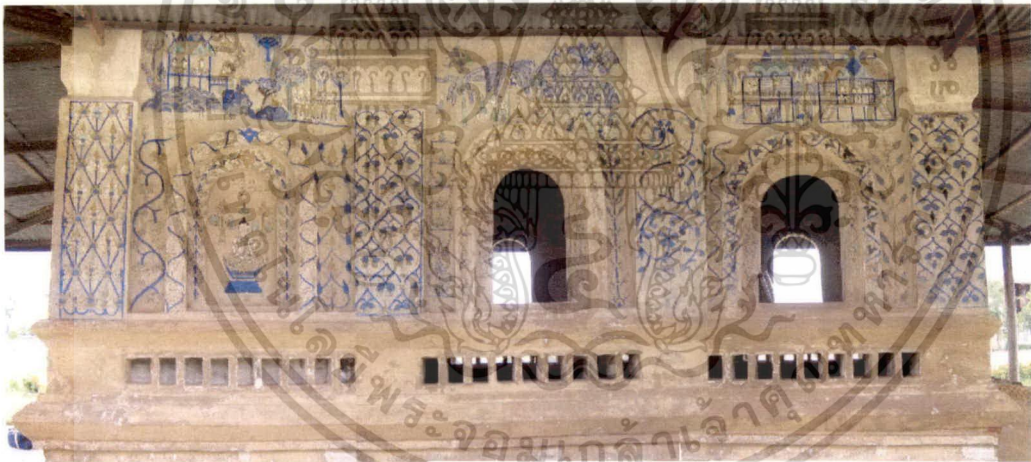
3

6

7

8

11

10

9

4

5

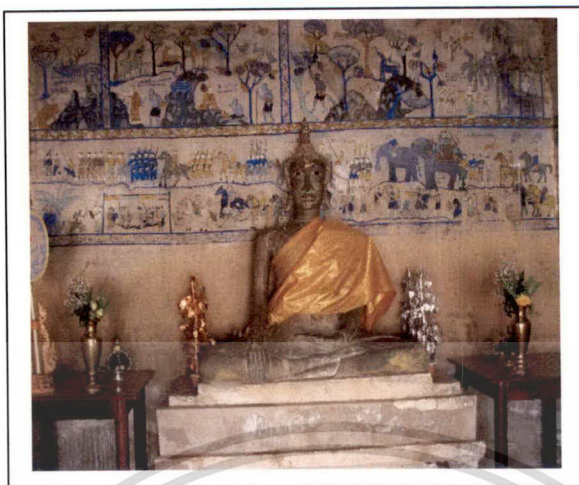

12

13

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปแต้มภายในวัดสวนวาริพัฒนาราม

ทิศตะวันตก

ทิศเหนือ

ทิศใต้

ทิศตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่สามารถนำออกจำหน่ายโดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น ลิขสิทธิ์นี้ให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารเท่านั้นที่มีการนำไปใช้

วัดสนวนวารีพัฒนาราม สีจิตรกรรมภายนอก

	C 13 M 13 Y 22 K 0		C 54 M 25 Y 59 K 3
	C 32 M 30 Y 45 K 1		C 54 M 18 Y 42 K 0
	C 36 M 30 Y 39 K 1		C 60 M 42 Y 41 K 8
	C 23 M 47 Y 100 K 4		C 100 M 68 Y 7 K 28
	C 37 M 54 Y 96 K 22		C 100 M 90 Y 13 K 61
<p>วัดสนวนวารีพัฒนาราม สีจิตรกรรมภายใน</p>			
	C 1 M 10 Y 26 K 0		C 41 M 11 Y 42 K 0
	C 8 M 26 Y 80 K 0		C 41 M 13 Y 22 K 39
	C 31 M 52 Y 99 K 13		C 57 M 37 Y 19 K 1
	C 64 M 52 Y 72 K 43		C 100 M 97 Y 26 K 14

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.2 ผลการแยกโครงสร้างสีอุปเต็มวัดสวนวาริพัฒนาราม

การแยกโครงสร้างสีมีดังนี้

- แบ่งวิธีการคำนวณค่าสีตามระนาบของผนัง(ซึ่งรวมหน้าต่างและประตู)

ผนัง 4 ด้าน คือด้านทิศเหนือ - ทิศใต้ - ทิศตะวันออก - ทิศตะวันตก ซึ่งมีหลายโทนสี

- นำภาพถ่ายของแต่ละระนาบมาแยกโทนสี โดยใช้โปรแกรม photoshop ซึ่งให้ค่าจุดสี(pixel) ตามตัวเลขในตารางดังนี้

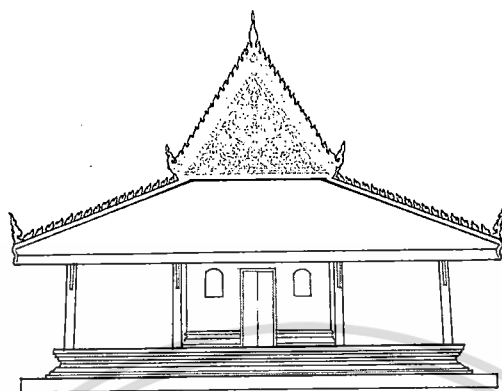
วัดสวนวาริพัฒนารามภายนอก

	ครีม	เหลือง	เขียว	ฟ้า-เขียว	ฟ้า-เทา	น้ำเงิน	ดำ		รวม
จิตรกรรม หน้าต่าง (2 บาน)	96253	10760	2130	733	22560	13216	683		
จิตรกรรม หน้าต่าง (2 บาน)	94250	4614	2470	1173	23494	12131	0		
จิตรกรรม ประตู (1 บาน)	39247	6052	244	459	4671	7657	8340		
จิตรกรรม	228285	10320	784	493	14800	6781	0		
รวม	458035	31746	5628	2858	65525	39785	9023		612600
	74.8	5.2	0.9	0.5	10.7	6.5	1.5		100.0
วัดสวนวาริพัฒนารามภายใน									
	ครีม	เหลือง	เขียวอ่อน	ฟ้า-เขียว	เทา-เขียว	ฟ้า-เทา	น้ำตาล	ดำ	รวม
จิตรกรรม หน้าต่าง (2 บาน)	90416	24519	36102	19758	30294	5578	3949	12267	
จิตรกรรม หน้าต่าง (2 บาน)	70163	6307	412	1140	2105	10880	3239	19862	
จิตรกรรม ประตู (1 บาน)	106740	50917	4903	2410	38665	6153	25275	16597	
จิตรกรรม	41880	8172	858	2146	20970	2128	3862	2296	
รวม	309199	89915	42275	25454	92034	24739	36325	51022	670963
	46.1	13.4	6.3	3.8	13.7	3.7	5.4	7.6	100.0

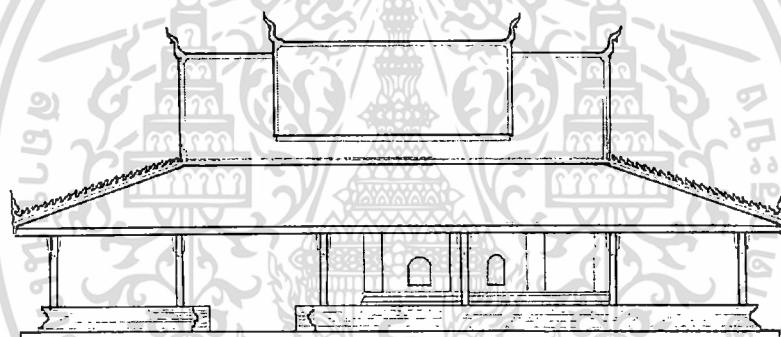
ค่าของโครงสร้างเมื่อเทียบเป็น 100% ในแต่ละส่วนของ ผนัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

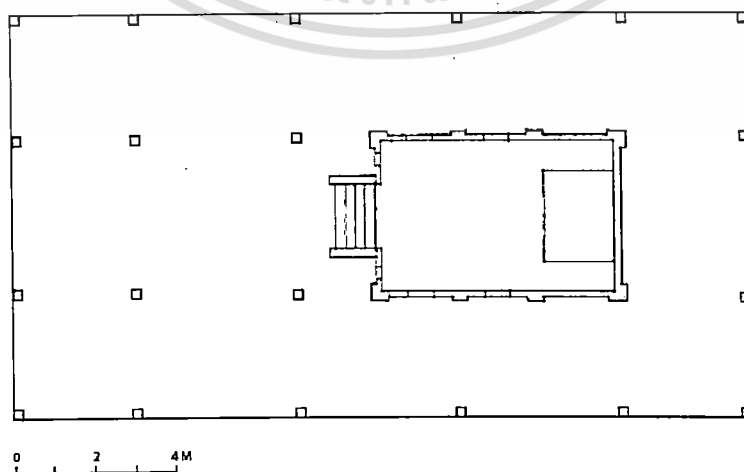
วัดมัชฌิมวิทยาราม จ.ขอนแก่น

รูปด้านหน้า

รูปด้านข้าง

แปลน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดมณีมิถยาคาร

ทิศเหนือ

ทิศใต้

ทิศตะวันออก

ทิศตะวันตก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดมัชฌิมวิทยาราม สีจิตรกรรมภายนอก

	C 25 M 17 Y 39 K 0		C 66 M 35 Y 47 K 7
	C 26 M 35 Y 56 K 1		C 55 M 30 Y 17 K 51
	C 28 M 54 Y 100 K 11		C 94 M 83 Y 27 K 13
	C 56 M 42 Y 81 K 23		C 66 M 56 Y 76 K 60
	C 59 M 43 Y 59 K 18		C 70 M 62 Y 63 K 59

วัดมัชฌิมวิทยาราม สีจิตรกรรมภายใน

	C 34 M 32 Y 44 K 1		C 63 M 48 Y 44 K 14
	C 43 M 47 Y 84 K 20		C 73 M 42 Y 100 K 36
	C 70 M 63 Y 72 K 79		C 81 M 51 Y 80 K 65

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.3 ผลการแยกโครงสร้างสีรูปแต้มวัดมัชฌิมวิทยาราม

ขั้นตอนการแยกโครงสร้างสีมีดังนี้

- แบ่งวิธีการคำนวณค่าสีตามระนาบของผนัง(ซึ่งรวมหน้าต่างและประตู)
ผนัง 4 ด้าน คือด้านทิศเหนือ - ทิศใต้ - ทิศตะวันออก - ทิศตะวันตก ซึ่งมีภาพจิตรกรรมหลายโทนสี

นำภาพถ่ายของแต่ละระนาบมาแยกโทนสี โดยใช้โปรแกรม photoshop ซึ่งให้ค่าจุดสี(pixel) ตามตัวเลขในตารางดังนี้

วัดมัชฌิมภายนอก

		ครีม	เหลือง	ฟ้า-เขียว	ฟ้า-เทา	น้ำเงิน	น้ำตาล	ดำ	รวม
เหนือ	จิตรกรรม	52529	9352	5657	29983	2320	16429	6966	
	หน้าต่าง (2 บาน)								
ใต้	จิตรกรรม	17327	17236	389	13146	11013	3696	5679	
	หน้าต่าง (2 บาน)								
ออก	จิตรกรรม	50752	10373	2957	59744	11568	2660	8298	
	ประตู (1 บาน)								
ตก	จิตรกรรม	33525	22666	10817	57911	11732	5312	3991	
	รวม	154133	59627	19820	160784	36633	28097	24934	484028
		31.8	12.3	4.1	33.2	7.6	5.8	5.2	100.0
	วัดมัชฌิมภายใน								
		ครีม	เหลือง	เขียวอ่อน	เขียวแก่	ดำ			รวม
เหนือ	จิตรกรรม								
	หน้าต่าง (2 บาน)								
ใต้	จิตรกรรม								
	หน้าต่าง (2 บาน)								
ออก	จิตรกรรม								
	ประตู (1 บาน)								
ตก	จิตรกรรม	178726	187976	15481	110197	19766			512146
	รวม	178726	187976	15481	110197	19766			512146
		34.9	36.7	3.0	21.5	3.9			100.0

ค่าของโครงสร้างเมื่อเทียบเป็น 100% ในแต่ละส่วนของ ผนัง

(

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 6

สรุปการใช้โครงสร้างของงานจิตรกรรมภายในและภายนอกสิม

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการใช้โครงสร้างของงานจิตรกรรมของวัดในจังหวัดขอนแก่น ทั้ง 3 แห่ง ทำให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับสิมอีสาน และการตกแต่งในด้านต่างๆดังนี้

- รูปแบบของสิมอีสาน มีขนาดไม่ใหญ่นัก ขนาดประมาณ 5.00 x 7.50 อาจเนื่องมาจากงบประมาณในการสร้าง รวมถึงวิถีชีวิตของคนอีสานที่ไม่ต้องการอะไรใหญ่โตหรือฟุ่มเฟือย มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง และการสร้างสิมใช้วิธีอาศัยความร่วมมือร่วมแรงของชาวบ้าน ใช้ช่างพื้นถิ่น ใครมีวัสดุอะไรก็ช่วยกันหาหรือบริจาค ซึ่งเป็นวิถีการใช้ชีวิตของชาวบ้านในช่วงเวลาการสร้างสิมนั้น แต่ปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงไป จะเห็นได้จากการสร้างโบสถ์ในปัจจุบันของจังหวัดขอนแก่น มีขนาดใหญ่มาก ใช้ช่างจากถิ่นอื่น รูปแบบสิมแบบเดิมหายไป โบสถ์ปัจจุบันมีรูปทรงและการตกแต่งแบบภาคกลางมากขึ้น
- จากการศึกษารูปภาพสุปแต้ม ของสิมอีสาน ทำให้เห็นภาพชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีนิยมของชาวอีสาน เช่น เห็นบรรยากาศการทำบุญผะเหวด ประเพณีกองฮอด เห็นข้าวของเครื่องใช้ในงานประเพณี เห็นการแต่งกายในงานบุญ ช่างแต้มได้สอดแทรกวิถีชีวิตการทำมาหากินของชาวอีสาน เช่น การจับปลา ทำนา รวมถึงการละเล่น และเห็นสภาพบ้านเรือนของชาวอีสาน เป็นต้น(ดูรายละเอียด บทที่ 4)
- จากการศึกษารูปภาพสุปแต้ม ของวัดในจังหวัดขอนแก่น ทั้ง 3 แห่ง สรุปได้ดังนี้

วัดสระบัวแก้ว มีภาพสุปแต้มทั้งภายในและภายนอก ลักษณะการเขียนและการใช้สีภายในและภายนอกเหมือนกัน สันนิษฐานว่าเป็นช่างชุดเดียวกัน และเขียนในยุคเดียวกัน การเขียนช่างใช้พื้นหลังเป็นสีอ่อนคือสีครีมและเขียนเรื่องราวเป็นสีสดใต โดยเทียบโครงสร้างเป็นคำร้อยละได้ดังนี้

สีภายนอก ครีมน 60.8 % เหลือง 4% เขียว 2.7% ฟาเขียว 4.8%
ฟาเทา 7.7% น้ำเงิน 5.5% น้ำตาล 19.7% ดำ 7.6%

สีภายใน ครีมน 78.2 % เหลือง 4.2% เขียวอ่อน 2.4% ฟาเขียว 1.1% เทาเขียว 7%

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ฟ้าเทา 1% น้ำเงิน 1.7% น้ำตาล 2.8% ดำ 1.8%

วัดสวนวารีวิพัฒนาาราม มีภาพstupั้เต็มทั้งภายในและภายนอก ลักษณะการเขียนและการใช้สีภายในและภายนอกเหมือนกัน สันนิษฐานว่าเป็นช่างชุดเดียวกัน และเขียนในยุคเดียวกัน การเขียนช่างใช้พื้นหลังเป็นสีอ่อนคือสีครีมและเขียนเรื่องราวเป็นสีสดใส ทำให้ภาพดูโปร่ง Stupั้เต็มภายในเขียนบริเวณเหนือขอบหน้าต่างบน ส่วนภายนอกภาพเขียนบริเวณเหนือขอบหน้าต่างบน เหมือนกันเนื่องจาก เป็นสิมเล็ก บานหน้าต่างกว้างเกือบชิดกันไม่มีพื้นที่ระหว่างช่องหน้าต่างเหมือนโบสถ์ทั่วไปส่วนเสาประดับด้วยลวดลายที่ซ้ำๆกัน สำหรับการใส่โครงสีโดยเทียบเป็นค่าร้อยละได้ดังนี้

สีภายนอก ครีม 74.8 % เหลือง 5.2% เขียว 0.9% ฟ้าเขียว 0.5%

ฟ้าเทา 10.7% น้ำเงิน 6.5% ดำ 7.6%

สีภายใน ครีม 74.8 % เหลือง 5.2% เขียว 0.9% ฟ้าเขียว 0.5%

ฟ้าเทา 10.7% น้ำเงิน 6.5% ดำ 7.6%

วัดมัชฌิมวิทยาราม มีภาพstupั้เต็มทั้งภายในและภายนอก แต่ภายในมีเฉพาะหลังพระประธาน ด้านอื่นปล่อยขาวไม่มีการตกแต่ง ลักษณะการเขียนและการใช้สีภายในและภายนอกต่างกัน สันนิษฐานว่าเป็นช่างคนละชุดกัน และอาจเขียนในช่วงเวลาต่างกัน และเนื่องจากไม่มีหลักฐานที่แน่นอนจนบันทึกไว้ว่าเขียนภาพช่วงเวลาใด การใช้สีภายนอกดูรวมๆเห็นสีฟ้ามาก โดยพื้นหลังลงสีฟ้าแทนสีครีม สำหรับการใส่โครงสีโดยเทียบเป็นค่าร้อยละได้ดังนี้

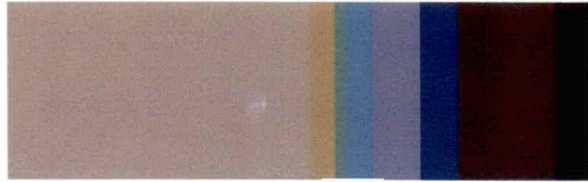
สีภายนอก ครีม 31.8 % เหลือง 12.3% ฟ้าเขียว 4.1% ฟ้าเทา 33.2%

น้ำเงิน 7.6% น้ำตาล 5.8% ดำ 5.2%

สีภายใน ครีม 34.9 % เหลือง 36.7% เขียวอ่อน 3% เขียวแก่ 21.5% ดำ 3.9%

ตัวอย่างการใช้สีคิดเป็นค่าร้อยละในสूपแต้มวัด 3 วัดในจังหวัดขอนแก่น

ครีม 60.8 % เหลือง 4% เขียว2.7% ฟ้าเขียว
4.8% ฟ้าเทา 7.7% น้ำเงิน5.5% น้ำตาล
19.7% ดำ 7.6%

สีภายนอกสूपแต้มวัดสระบัวแก้ว

ครีม 78.2 % เหลือง 4.2% เขียวอ่อน2.4% ฟ้า
เขียว1.1%เทาเขียว 7% ฟ้าเทา 1%น้ำเงิน 1.7%
น้ำตาล 2.8% ดำ 1.8%

สีภายในสूपแต้มวัดสระบัวแก้ว

ครีม 74.8 % เหลือง 5.2% เขียว0.9% ฟ้า
เขียว 0.5% ฟ้าเทา10.7% น้ำเงิน 6.5% ดำ
7.6%

สีภายนอกสूपแต้มวัดสุนนวาริพัฒนาราม

ครีม 46 % เหลือง 13.4% เขียว6.3% ฟ้าเขียว
3.8% เทาเขียว 13.7% ฟ้าเทา 3.7%น้ำตาล
5.4% ดำ 7.6%

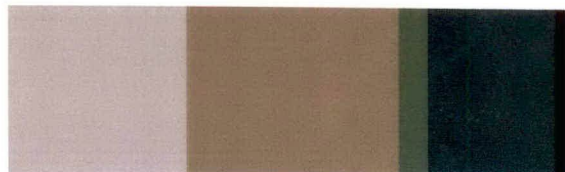
สีภายในสूपแต้มวัดสุนนวาริพัฒนาราม

ครีม 31.8 % เหลือง 12.3% ฟ้าเขียว 4.1% ฟ้า
เทา 33.2% น้ำเงิน 7.6% น้ำตาล 5.8% ดำ
5.2%

สีภายนอกวัดมัญฉิมวิทยาาราม

ครีม 34.9 % เหลือง 36.7% เขียวอ่อน3% เขียว
แก่ 21.5% ดำ 3.9%

สีภายในวัดมัญฉิมวิทยาาราม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่ควรนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม

ไพโรจน์ สโมสร.(2532).จิตรกรรมฝาผนังอีสาน.กรุงเทพฯ: บริษัทอัมรินทร์ พรินติ่งกรุ๊ป จำกัด
พระครูโชติธรรมสาร เรียบเรียงจาก หนังสือประวัติวัดมัชฌิมวิทยาราม จากหนังสือทวนความจำ

พระครูสุเมธวิহারการ.2509

วิโรฒ ศรีสุโร .(2536). สิมอีสาน.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์เมฆาเพชร

ศรีศักร วัลลิโภดม.(2546).แ่งอารยธรรมอีสาน.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มติชน

สุมาลี เอกชนนิยม.(2548).อุปแต้มในลิมอีสานงานศิลปะสองฝั่งโขง.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์
มติชน

สุรพล ดำริห์กุล.(2549). แผ่นดินอีสาน.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์เมืองโบราณ

อุ๋ทอง ประศาสน์วิจิชัย.(2551).ซ่อนไว้ในลิม:ก-ฮ ในชีวิตอีสาน.กรุงเทพฯ:บริษัท
ไพค์ด อิมเมจ พรินติ่งกรุ๊ป จำกัด